8- KITÂBU MEVÂKÎTTS-SALÂT
(Namaz Vakitleri Kitabi)

1- Namaz Vakitleri ve Faziletleri Babi
2- Bab: Yüce Allah'in Su Kavli:
3- Namazi Dosdogru Kilmak ÜzereineBey'at Babi
4- Bab: Namaz Kilmak (Günahlara) Keffarettir
5- Vakti Içinde Kilinan Namazin Fazileti Babi
6- Bab: Bes Namaz (Aralarindaki Günahkara) Keffarettir
7- Namazin Kendi Vaktinde Zayi' Kilinmasi Babi
8- Bab: Namaz Kilmakta Olan Kimse, Aziz ve Celil Olan Rabbina Munacat Etmektedir
9- Sicagin Siddetli Vaktinde Ögle Namazini Serinlige Birakmak Babi
10- Ögle Namazini Seferde de Serinlige Birakmak Babi
11- Bab: Ögle Namazinin Baslangiç Vakti, Günesin Tam Ortadan Batiya Meylettigi Siradir
12- Ögle Namazini Ikindiye Kadar Geri Birakmak Babi
13- Ikindi Namazinin Vakti Babi
14- Ikindi Namazinin Vakti Babi
15- Ikindi Namazini Kaçiran Kimsenin Günahi Babi
16- Ikindi Namazini Terkeden Kimsenin Günahi Babi
17- Ikindi Namazinin Fazileti Babi
18- Günesin Batmasindan Önce Ikindi Namazindan Bir Rek'ati Yetistiren Kimse Babi
19-Aksam Namazinin Vakti Babi
20- Aksam Namazina Isa Denilmesini Kerih Gören Kimse Babi
21- (Hadislerde) Isa ve Ateme'nin Zikredilmesi ve Ateme Ismini Isa Ma'nasina Kullanmayi Caiz Gören Kimse Babi
22-Insanlar Toplandiklari Yahud Toplanmakta Geciktikleri Zaman Yatsi Namazinin Vakti Babi
23- Yatsi Namazinin Fazileti Babi
24-Yatsi Namazindan Önce Uyumanin Mekruh Görülmesi Babi
25- Uyku Basmasina Yenilen Kimsenin Yatsi Namazindan ' Evvel Uyumasi Babi
26-Yatsi Namazinin Vakti Gece Yarisina Kadardir Babi
27- Sabah Namazinin Fazileti Babi
28- Sabah Namazinin Vakti Babi
29- (Günes Dogmadan Evvel) Sabah Namazindan Bir Rek'at Yetistiren Kimse Babi
30- (Günes Batmadan Evvel) Ikindi Namazindan Bir Rek'at Yetistiren Kimse Babi
31- Sabah Namazindan Sonra Günes Yükselinceye Kadar Namaz(in Hükmü Nedir?) Babi
32- Bab: Musalli, Kilacagi Namaz Için Günesin Dogusu Öncesi Vakti Seçmez
33- Ikindiden Sonra ve Bir de Sabah Namazindan Sonra Müstesna: Namaz Kilmayi Kerih Görmeyenler Babi
34- Ikindi Namazindan Sonra Kilinagelen Faiteler ve Benzeri Namazlar (Cenaze ve Ratibeler Gibi) Babi
35- Bulutlu Günde Namazi Evvel Vaktinde Eda Eylemek Babi
36- Namaz Vaktinin Çikip Gitmesinden Sonra Ezan Okumak Babi
37- Vakit Geçip Gittikten Sonra Insanlara Cemaatla Namaz Kildiran Kimse Babi

38- Kim Bir Namazi Unutursa Onu Hatirladigi Zaman Hemen Kilsin. O, Bu Namazdan Baskasini Kaza Etmez Babi
39- Geçmis Namazlarin Sira Ile Kaza Edilmeleri Babi
40- Yatsi Namazindan Sonra Uyumayip Lakirdi Etmenin Mekruh Görülmesi Babi
41- Yatsi Namazindan Sonra Ilim ve Diger Hayirli Isler Hususnda Uyanik Kalip Sohbet Etmek Babi
42- Konuklar ve Aile Ferdleriyle Beraber Gecenin Bir Kisminda Uyanik Kalip Sohbet Etmek Babi

Rahman ve Rahim olan Allah'in ismiyle

8- KITÂBU MEVÂKÎTTS-SALÂT
(Namaz Vakitleri Kitabi)

1- Namaz Vakitleri ve Faziletleri Babi

Ve Yüce Allah'in su kavli: "Çünkü namaz, mü'minler üzerine vakitleri belli bir farz olmustur"(en-Nisâ. 103)

Yânî Allah müzminlere bu farzin vakitlerini ta'ym etmistir [1].

1- Bize Abdullah ibn Mesleme tahdîs edip söyle dedi: Ben Mâ-lik'in huzurunda okudum; o da Ibn Sihâb'dan (o, söyle demistir): Umer ibn Abdilazîz bir gün ikindi namazini geri birakti. Yanina Zu-beyr ibnu'l-Avvâm'in oglu Urve girdi de, ona sunu haber verdi: Mu-gîre ibn Su'be Irak'ta iken bir gün namazi geç birakmisti. Bunun üzerine Ebû Mes'ûd el-Ensârî onun yanma girdi de: Yâ Mugîre! Bu, namazi geç birakma nedir? Kat'î bilmez misin ki, Cibril indi namaz kildi [2]. Rasûlullah da (ardinda) kildi. Sonra bir daha kildi, Rasûlul-lah da kildi.Sonra bir daha kildi. Rasûlullah da kildi.Sonra bir daha kildi, Rasûlullah da kildi. Sonra bir daha kildi, Rasûluliah da kildi [3].

Sonra: "Iste bununla emr olundum" dedi [4].
Bu sözlerin sonunda Umer ibn Abdilazîz, Urve'ye: Söylemekte oldugunu iyi bil. Namaz vakitlerini Rasûlullah için ikaame eden, yâni vakitleri ta'yîn eden Cibril'in kendisi midir? dedi. Bunun üzerine Urve de: Besîr ibn Mes'ûd, babasindan böyle tahdîs ederdi, dedi. Yine Urve söyle dedi: Yemîn olsun (teyzem) Âise bana, Rasûlullah(S)'in henüz hücresinde günes varken ve gölge hücreden yükselmeden ikindiyi kilar oldugunu söyledi [5]

2- Bab: Yüce Allah'in Su Kavli:

'Hepiniz O'na dönün, O'ndan korkun. Namaza devam edin, müsriklerden olmayin" (er-Rûm: 31) [6]

2-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Abdu'I-Kays hey'eti, Rasûlullah'in huzuruna geldiler ve: Biz su topluluktan Rabîa kabîlele-rindeniz. Biz sana baska zaman degil, yalniz haram ayda ulasabiliriz. O halde bize bir sey emret de, biz onu senden alalim ve arkamizda kalanlari ona da'vet edelim, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Ben sizlere dört sey emrediyor ve dört seyden nehy ediyorum: Allah'a îmân etmek" dedikten sonra, Allah'a îmân etmeyi onlara söyle tefsîr etti: "Lâ ilahe ille'ilah- Allah'tan baska ilâh olmadigina ve benim Allah 'in Rasûl'ü olduguma sahadet etmek, namazi dosdogru kilmak, zekâti edâ etmek, ganimet aldiklarinizin beste birini bana ver-menizdir. Dubbâ', hantem, muhayyer ve nakîrden nehyediyorum" (Yânî, bu isimlerdeki kablara sira kurmaktan nehyediyorum)[7].

3- Namazi Dosdogru Kilmak ÜzereineBey'at Babi [8]

3.....Bize Kays (ibn Ebî Hazim), Cerîr ibn Abdillah'tan tah-
dîs etti. O: Ben Rasûlullah'a, namazi dosdogru kilmak, zekât vermek ve her müslümâna samimiyetle hayir isteyici olmak üzere bey'at ettim, demistir[9].

4- Bab: Namaz Kilmak (Günahlara) Keffarettir

4-.....Bana Sakîk tahdîs edip söyle dedi: Ben Huzeyfe'den isittim, söyle dedi: Biz Umer (R)'in yaninda oturuyorduk. Umer: Rasûlullah (S)'in fitne hakkindaki sözünü hanginiz ezberinde tutuyor? diye sordu.Ben ezberimde tutuyorum,hem de Rasûlullah'in söyledigi gibi, dedim. Umer: O'na (yânî Peygamberce) yâhud buna (bu makaaleye) karsi çok cesursun, dedi [10] Ben: Insanin ehli, mali, çocuklari ve komsusu yüzünden ugradigi fitneye, namaz, oruç, sadaka, iyiligi emr, kötülükten nehy keffâret olur, dedim. Umer: Sormak istedigim bu fitne degildir, lâkin denizin dalgalanmasi gibi dalgalanacak olan fitnedir, dedi. Bunun üzerine Huzeyfe: Ey Mü'minlerin Emîri, o fitneden senin üzerine bir sey yoktur. Çünkü seninle onun arasinda kilitli bir kapi vardir, dedi. Umer; Kapi kirilacak mi, yoksa açilacak mi? diye sordu. Huzeyfe: Kirilacak, dedi. Umer: O takdirde ebeden kilitlenemiyecek, dedi [11]. Biz Huzeyfe'ye: Umer kapiyi biliyor mu? diye sorduk. Huzeyfe: Evet, yarindan evvel bu gecenin gelecegini bildigi gibi (biliyordu). Ben ona, içinde hiçbir yalan yanlis bulunmayan bir söz söylemisimdir, dedi. (Râvî Sakîk ibn Seleme el-Esedî:) Biz kendimiz Huzeyfe'ye sormaga cesaret edemedik de, Mesrûk ibnu'l-Ecda'a: Kapi kimdir? diye sordurduk. O da kapiyi ondan ögrenip: Kapi Umer'dir, dedi [12].

5-..... Ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Bir kimse (yabanci) bir kadindan bir öpücük aldi[13]. Müteakiben o zât Peygamber'e geldi ve olan isi ona haber verdi. Bu hâdise üzerine Azîz ve Celîl olan Allah, su âyeti indirdi:
'Gündüzün iki tarafinda, gecenin de yakin saatlerinde dosdogru namaz kil. Çünkü güzellikler [14]

kötülükleri (günâhlari) giderir. Bu, iyi düsünenlere bir ö'güddür" (Hûd: H4) .
Bunun üzerine o kimse: Yâ Rasûlallah, bu yalniz benim için mi? diye sordu. Rasûlullah (S): "Ümmetimin hepsi için, bütün ferdleri içindir" buyurdu [15].

5- Vakti Içinde Kilinan Namazin Fazileti Babi [16]

6-.....Bize Su'be tahdîs edip, söyle dedi: Bana Velîd ibnu'I-Ayzâr haber verip söyle dedi [17]: Ben Ebû Amr es-Seybânî (96)'den isittim, söyle diyordu: Abdullah ibn Mes'ûd'un evini isaret ederek, bize su evin sahibi tahdîs edip söyle dedi: Ben Peygamber'e: Amellerin hangisi Allah'a daha sevgilidir? diye sordum. Peygamber (S): "Vaktinde (kilman) namaz" buyurdu. Abdullah dedi ki: Sonra hangisi? dedim. Peygamber: "Sonra ana-babaya iyilik etmek" buyurdu. Abdullah dedi ki: Sonra hangisi? dedim, Peygamber: "Allah yolunda cihâdetmek"buyurdu. Ibn Mes'ûd: Bunlari bana Rasûlullah (S) tahdîs edip söyledi. Daha ziyâdesini soraydim, yine bana haber verecekti, dedi [18].

6- Bab: Bes Namaz (Aralarindaki Günahkara) Keffarettir [19]

7-.....Ebû Hureyre (R) Rasûlullah (S)'tan söyle buyururken
isitmistir: "Re 'yinizi söyler misiniz: Birinizin kapisi önünde bir akarsu bulunsa, (ev sahibi) her günde bes defa onun içinde yaykansa, ne dersiniz? Bu yikanma, onun kirinden pasindan birsey birakir mi?" buyurdu. Sahâbîler: Hayir, bu onun kirinden hiçbir sey birakmaz, dediler. Rasûlullah "Bes (vakit) namaz da iste bunun gibidir. Onlarla Allah Taâlâ günâhlari siler, mahveder" buyurdu [20].

7- Namazin Kendi Vaktinde Zayi' Kilinmasi Babi [21]

8-.....Bize Mehdî, Geylân'dan; o.daEnes'ten tahdîs etti. Enes (Haccâc namazi vaktinden te'hîr edince): Peygamber (S) zamaninda mevcûd olanlardan hiçbir sey tanimiyorum, dedi. Kendisine: Namaz (Peygamber zamaninda mevcûd olup devam eden bir seydir, binâenaleyh bu umûmî selbedici kaziyye nasil dogru olur?), denildi. Enes (cevâbinda): O, kendisinde zayi' kilmalar, tagyîrler yapip, zayi' etmis oldugunuz bir sey degil mi? dedi.

9-.....Usmân ibn Ebî Ravvâd söyle demistir: Ben ez-Zuhrî'den
isittim, söyle diyordu: Ben Dimask'ta Enes ibn Mâlik'in yanma girdim; o agliyordu. Ona: Seni aglatan nedir? dedim. Enes: (Beni Rasûlullah zamaninda) erismis olduklarimdan, namaz müstesna, hiçbir seyi tanimaz olmakligim (aglatiyor). Iste bu namaz dahi zayi' edilmistir, dedi [22].
Ve Bekr ibn Halef söyle dedi: Bize Muhammed ibn Bekr el-Bursânî (203) tahdîs edip, söyle dedi: Bize Usmân ibn Ebî Ravvâd, bu tarzda haber verdi [23].

8- Bab: Namaz Kilmakta Olan Kimse. Aziz ve Celil Olan Rabbina Munacat Etmektedir [24]

10-.....Bize Hisâm, Katâde'den; o da Enes'ten olmak üzere tahdîs etti. Enes (R) söyle demistir: Peygamber (S): "Her biriniz namaz kildigi zaman sübhesiz Rabb 'i ile münâcât eder. O hâlde sakin sag tarafina tükürmesin, velâkin (sikistiginda) sol ayaginin altina (tükürsün)" buyurdu. Ve Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den söyle dedi: "Ön tarafina yâhud önüne tükürmesin, velâkin (muztarr kalirsa) ya sol tarafina, ya ayaklarinin altina (tükürsün)". Ve Su'be ibnu'l-Haccâc yine Katâde'den olmak üzere söyle dedi: "Önüne ve sagina tükürmesin, velâkin (sikisirsa) .yer 50/ tarafina, ya (sol) ayaginin altina tükürsün". Humeyd de Enes'ten; o daPeygamber(S)'den olmak üzere söyle buyurdugunu söyledi: "Namaz kilmakta olan kimse kiblesine karsi ve sag tarafina tükürmesin, lâkin (sikisirsa) 50/ tarafina yâhud (sol) ayaginin altina tükürür"[25].

11-.....Bize Katâde, Enes(R)'ten; o da Peygamber'den olmak üzere söyle tahdîs etti: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Secde ederken secdenizi tam yolunda yapiniz. (Namaz kilan kimse) kollarini köpek gibi yere yaymasin. (Sikisip) tükürdügü vakit de önüne ve sag tarafina tükürmesin. Çünkü o, Rabb'i ile münâcât etmektedir"[26].

9- Sicagin Siddetli Vaktinde Ögle Namazini Serinlige Birakmak Babi

12-.....Salih ibn Keysân söyle dedi: Bize el-A'rac Abdurrahmân ve ondan baskasi, Ebû Hureyre'den tahdîs etti. (Salih ibn Keysân dedi ki:) Ve yine Abdullah ibn Umer'in himayesinde bulunan Nâfi', Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti. Ebû Hureyre ile Ibn Umer, bu râvîlerden her birine Rasûllulah'tan tahdîs etmislerdir. Rasûlul-lah (S) söyle buyurdu: "Sicak siddetlendigi vakitte namazi serin/ige birakiniz. Çünkü sicagin siddeti cehennemin kaynamasindandir"[27].

13-.....Ebû Zerr (R) söyle demistir: Peygamber'in müezzini ögle namazi ezanini, okumaga davrandi. Peygamber (S) hemen: "Serinligi bekle, serin/igi bekle!" buyurdu.-Yâhud da: "Bekle, bekle!" buyurdu.- Ve yine Peygamber: "Sicagin siddeti, cehennemin kaynamasindandir. Sicak siddetli oldugu zaman, (namazi serin vakte birakicilar olarak) namazdan geri durun, tâ tepelerin gölgelerini uzanmis gördügünüz zamana kadar" buyurdu [28].

14-..... Bize Sufyân (ibn Uyeyne) tahdîs edip söyle dedi: Biz bunu ez-Zuhrî'den ezberledik, o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre'den. Peygamber (S) söyle buyurmustur:
"Sicak siddetli oldugu zaman namazi serin/ige birakin. Çünkü sicagin siddeti cehennemin kaynamasindandir. Cehennem atesi Rabb'-ina sikâyet arzetti de: Yâ Rabb, bir kismim bir kismimi yedi (yânî ben beni yiyorum, izin ver) dedi. Allah da iki defa nefes almasina izin verdi. Nefesin biri kisin, digeri yazin. Iste hissetmekte oldugunuz sicagin en siddetlisi ile sogugun en siddetlisi [29]

budur" .

15-.....Ebû Saîd söyle demistir: Rasûlullah (S): "Ögle namazini serinlige birakiniz. Çüntyk sicagin siddeti, cehennemin kaynama-sindandir" buyurdu.

Sufyân es-Sevrî, Yahya el-Kattân ve Ebû Avâne, Hafs ibn Gi-yâs'a mutâbaat ettiler[30].

10- Ögle Namazini Seferde de Serinlige Birakmak Babi [31]

16-.....Ebû Zerr el-Gifârî (R) söyle demistir: Biz Peygamber'Ie birlikte bir seferde bulunuyorduk. Müezzin ögle namazi için ezan okumak istedi. Peygamber (S) "Serinligi bekle!" buyurdu. Bir müddet sonra müezzin yine ezan okumak istedi. Peygamber yine: "Serinligi bekle!" buyurdu. Nihayet müezzin, biz tepelerin gölgelerini uzanmis gördügümüz zamana kadar bekledi. Bunun üzerine Peygamber: "Süb-hesiz sicagin siddeti cehennemin kaynamasindandir. Binâenaleyh sicak siddetlendigi zaman namazi serinlige birakin" buyurdu.

IbnAbbâs: "Tetefeyyeu zilâluhû = Gölgelerimeyillenir döner" (en-Nahl: 48) demektir, dedi[32].

11- Bab: Ögle Namazinin Baslangiç Vakti, Günesin Tam Ortadan Batiya Meylettigi Siradir

Câbir: Peygamber (S) ögle namazini gündüzün ortasinda sicagin siddetli oldugu zamanda kildirirdi, Dedi[33].

17-.....ez-Zuhrî söyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik söyle haber verdi: Rasûlullah (S) günes (gündüzün ortasindan) meylettigi zaman çikti ve ögle namazini kildirdi[34]. Akabinde minber üzerinde ayakta durdu, kiyamet saatini zikretti. Kiyamet gününde büyük büyük isler olacagini zikredip haber verdi. Sonra: "Bana birsey sormak isteyen varsa sorsun. Bu makaamimda durdugum müddetçe her ne sorarsaniz hemen muhakkak haber veririm" buyurdu. Insanlar aglamakta ileri gittiler, Rasûlullah da: "Bana sorunuz" demeyi çogaltti[35]. Derken Ibn Huzâfe es-Sehmî ayaga kalkip: Benim babam kimdir? diye sordu. Rasûlullah: "Baban Huzâfe'dir"buyurdu[36]. Sonra yine "Bana sorunuz" demeyi çogaltti. Bunun üzerine Umer ibn Hattâb, iki dizi üstüne çöktü de: Biz Allah'i Rabb, Islâm'i dîn ve Muhammed'i peygamber olarak kabul ve tasdîk ettik, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sükût etti. Sonra "Demincek cennet ile cehennem su duvarin yüzünde bana arz olundu. Ben böyle hayrin ve serrin benzerini görmedim" buyurdu.

18-.....Bize Su'be, Ebu'l-Minhâl'den; o da Ebû Berze'den tahdîs etti (Ebû Berze -R- söyle demistir): Peygamber (S) sabah namazini her birimiz yaninda oturani taniyacak kadar aydinlik oldugu zaman kildirir, bu namazda altmistan yüz âyete kadar okurdu. Ögle namazini günes (batiya) meylettigi vakitte kildirirdi[37]. Ikindiyi de, birimiz (namazdan sonra mescidden) Medine'nin en

uzak yerine gider dönerdi de, günes henüz dipdiri bulunurdu[38]. Râvî Ebu'l-MInhâl dedi ki: Ben Ebû Berze'nin aksam namazi hakkinda dedigini unuttum. Ebû Berze: Rasûlullah yatsi namazini gecenin (ilk) üçte birine kadar -sonradan dedigine göre, yarisina kadar- geriye birakmakta be's görmezdi, dedi.
Ve Muâz ibn Muâz (196) dedi ki: Su'be ibn Haccâc (yukarida geçen isnâdiyle) söyle dedi: Sonradan Ebu'l-MinhâPe diger bir kerre daha kavustum da kendisi: Yâhud gecenin üçte birine kadar, dedi[39].

19-.....Bana Gâlib el-Kattân, Bekr ibn Abdillah el-Muzenî'den; o da Enes ibn Mâlik'den tahdîs etti. O söyle dedi: Biz Rasûlullah'in arkasinda ögle namazlarini kildigimiz zamanlarda sicaktan korunmak için kendi elbiselerimiz üzerine secde ederdik[40].

12- Ögle Namazini Ikindiye Kadar Geri Birakmak Babi

20-.....Bize Hammâdibn Zeyd, Amr ibn Dinar'dan; o daCâbir ibn Zeyd'den; o da Ibn Abbâs'tan tahdîs etti (O, söyle demistir): Peygamber (S) ögle ile ikindiyi, aksam ile yatsiyi (birlikte) yedi rek'at ve sekiz rek'at olarak kildirdi[41]. Eyyûb Sahtiyani Câbir'e: Muhte-rnil ki bu yagmurlu bir (gündüz ve) gecede olmustur, dedi. Câbir de: Muhtemildir, dedi.

13- Ikindi Namazinin Vakti Babi

Ve Ebû Usâme, Hisâm'dan: "Günes Aise'nin odasindan çikmadan" dedi[42].

21-.....Bize Enes ibn I yâd, Hisâm'dan o da babasi Urve'den tahdîs etti. Âise (R): Rasûluilah (S), ikindi namazini günes Âise'nin hücresinden çikmamis hâlde iken kilardi, demistir.

22-.....Âise(R): Rasûlullah (S) ikindi namazim henüz Âise'nin hücresinde günes varken ve gölge Âise'nin hücresinden yükselmeden kilardi, demistir.

23-.....Bize Sufyân ibnu Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âise'den olmak üzere söyle haber verdi: Âise (R): Peygamber (S), günes odamda zahirken ve henüz gölge yükselmemisken ikindi namazini kilardi, demistir. Ve Imâm Mâlik, Yahya ibn Saîd, Suayb ibn Ebî Hamza ve Ibn Ebî Hafsa: "Günes yükselmeden önce" diye rivayet etmislerdir[43].

24-.....Bize Avf, Seyyar ibn Selâme'den haber verdi. O söyle demistir: Ben ve babam, Ebû Berze el-Eslemi (R)'nin yanina girdik. Babam ona: RasûluIIah farz yazilmis namazi nasil kilardi? diye sordu. Ebû Berze söyle dedi: RasûluIIah, sizin Ûlâ Namazi diyegeldigi-niz zuhur (yâni ögle)

namazini, günes gögün ortasindan bati cihetine kaydiginda kildirirdi[44]. Ikindi namazini kildirir, birimiz namazdan sonra Medine'nin en uzak yerindeki evine dönerdi de günes henüz dipdiri bulunurdu. (Râvî Seyyar dedi ki:) Ben Ebû Berze'nin aksam namazi'hakkinda söyledigi sözü unuttum. Ebû Berze söyle devam etti: RasûluIIah, sizin Atame adini vermekte oldugunuz yatsi namazini geri birakmayi sever, tercîh, ederdi. Bu namazdan evvel uyumayi, ve ondan sonra oturup konusmayi kerîh görürdü, hoslanmazdi[45]. Sabah namazindan da, insan kendi yaninda oturani taniyacak kadar aydinlik oldugu zaman çikar ve (bu namazda) altmisla yüz âyete kadar okurdu

25-.....Enes (R) söyle demistir: Biz ikindi namazini kilardik. Sonra insan Amr ibn Avf ogullan yurduna giderdi de, onlari ikindi namazi kiliyorlar bulurdu [46].

26-.....Bize Ebû Bekr ibnu Usmân ibnSehlibn Huneyf haber verip söyle dedi: Ben Ebû Umânie (Es'ad ibn Sehl)'den isittim, söyle diyordu [47]: Bir defa Umer ibn Abdilazîz'in arkasinda ögle namazini kildik. Sonra çikip Enes ibn Mâlik'in yanina girdik. Biz onu ikindiyi kiliyor hâlde bulduk. Ben ona: Ey amucam, su kildigin ne namazidir? diye sordum. Enes: Ikindi namazidir; bu namaz, vaktiyle beraberinde kilmakta oldugumuz Rasûhillah'm namazidir, dedi [48].

14- Ikindi Namazinin Vakti Babi

27-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip söyle dedi: Rasûlullah (S), günes henüz yüksek ve dipdiri oldugu halde ikindi namazini kildirdi. Namazdan sonra Avâlî'ye gidecek insan giderdi de, günes hâlâ yüksek bulunurken onlarin yanina varirdi. (Râvî dedi ki:)Avâlî'nin bâzi yerleri Medine'ye dört mil yâhud ona yakin mesafededir [49].

28-..... Bize Mâlik, Ibn Sihâb'dan; o da Enes ibn Mâlik'ten olmak üzere haber verdi. O söyle demistir: Bizler ikindi namazini kilardik. Namazdan sonra bizlerden Küba'ya gidecek olan kimse gider, günes hâlâ yüksek bulunurken Kubâhlar'm yanma varirdi[50].

15- Ikindi Namazini Kaçiran Kimsenin Günahi Babi

29-.....Rize Mâlik, Nâfi'den;oda Ibn Umcr(R)'dcn haber verdi: O söyle demistir: Rasûlullah (S): "Ikindi namazini vaktinden kaçiran kimse sanki ehlini ve malini elinden kaçirmis gibidir" [51] buyurdu. Ebû Abdillah söyle dedi: Yetirukum a'mâlekum "Size amellerinizi eksiltti" demektir. Kendisinin bir yakinim öldürdügüm yâhud ona âid mali aldigim zaman Vetertu'r-racule (denir)[52].

16- Ikindi Namazini Terkeden Kimsenin Günahi Babi

30-.....Ebu'l-Melîh söyle demistir: Biz bulutlu bir günde Bureyde ile gazvede bulunduk. Bureyde söyle dedi: Ikindi namazini ta'-cîl ediniz. Çünkü Peygamber (S): "Herkim ikindi namazini (kasden) terk ederse ameli bâtil olur" buyurdu [53].

17- Ikindi Namazinin Fazileti Babi

31-.....Bize Ismâîl, Kays'tan; o da Cerîr'den olmak üzere tahdîs etti. Cerîr ibn Abdillah el-Becelî (R) söyle demistir: Bizler Peygam-ber'in yaninda bulunuyorduk. Peygamber (S) bir gece; yânî ayin on dördü olan bedr gecesi aya bakti da, söyle buyurdu: "Sizler su ayi, görülmesinden hiçbiriniz mahrum olmaksizin (yâhud birbirinize gösterebilmek için sikisip üstüste yigilmaniza hacet kalmaksizin) [54] hepiniz zahmetsizce görüyor oldugunuz gibi, Rabb'inizi de muhakkak öylece göreceksiniz [55]. Artik günesin dogmasindan ve batmasindan evvelki namazlarin hiçbirinden ahkonmamamza muktedir olursaniz, onu yapiniz"[56]. Sonra su âyeti okudu: "...Rabb'ini, günesin dogusun-dan evvel ve batisindan önce hamd ile tesbîh eV (Kaaf: 39).
Ismâîl ibn Ebî Hâlid: Bu namazlari yapin, sakin bu namazlar sizden kaçip gitmesin, demistir.

32-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den olmak üzere tahdîs etti. O, söyle demistir[57]:
Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Bir takim melekler geceleyin, diger takim melekler de gündüzün birbirlerini müteâkib size gelirler. Bunlar sabah ile ikindi namazlarinda birlesirler. Sonra içinizde kalmis olan melekler semâya yükselirler[58] Rabb'lari namaz kilmis kullarinin hâller'ini en iyi bilir oldugu hâlde, yine o meleklere: Kullarimi ne hâlde biraktiniz? diye sorar. Onlar da: Biz onlari namaz kilar hâlde biraktik ve yanlarina da namaz kilarlarken varmistik, derler"[59].

18- Günesin Batmasindan Önce Ikindi Namazindan Bir Rek'ati Yetistiren Kimse Babi [60]

33-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Biriniz ikindi namazindan bir secdeyi gün batmadan evvel yetistirdigi zaman, namazini tamamlasin. Sabah namazindan da bir secdeyi gün dogmadan önce yetistirdigi zaman, o da namazini tamamlasin" [61].

34-..... Bana Ibrahim, Ibn Sihâb'dan; o da Salim ibn Abdillah'tan; o da babasindan olmak üzere tahdîs etti ki, babasi Abdullah ibn Umer (R) ona, Rasûlullah'tan su temsili isittigini haber vermistir: Rasûlullah (S) söyle buyuruyordu: "Sizden evvel gelen ümmetlere nis-betle sizin (dünyâdaki) bekaaniz, (bütün güne nisbetle) ikindi namazindan günesin batmasina kadar olan müddet gibidir [62]. Tevrat ehline Tevrat verildi. Onunla çalistilar. Lâkin gün yariyi bulunca çalismaktan âciz

kaldilar. Fakat kendilerine yine birer kîrât (olan gündelikleri) verildi. încîl ehline de Incil verildi. Onlar da ikindi namazi vaktine kadar (onunla) çalistiktan sonra, onlar da âciz oldular. Onlara da birer kîrât (olan gündelikleri) verildi. Sonra bize Kur'ân verildi. Günesin batmasina kadar çalistik ve bize ikiser kîrât olarak (gündelik) verildi. Bunun üzerine Tevrat ehli ile Incîl ehli: Ey Rabb'tmiz, onlara ikiser kîrât, bize ise (yalniz) birer kîrât verdin; hâlbuki biz daha çok çalistik, derler. Aziz ve Celîl olan Allah da: (Bütün gün çalistiginiza göre sart edilen) gündeliginizden birsey kestim mi? diye sorar. Onlar: Hayir (kesmedin), derler. O da: Iste o benim fadlimdir ki, onu diledigime veririm, buyurur*'[63].

35-..... Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Musa'dan olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S) söyle buyurmustur:
"Müslümanlara karsi Yahudiler ve Hnstiyaniar'in hâli suna benzer ki, bir adam bir takim kimseleri (sabahtan) gecenin girmesine kadar çalismak üzere ücretle tutmus. Bu isçiler günün yansina kadar çalistiktan sonra: Senin (verecegin) gündeligi istemeyiz, deyip savusmuslar (tam ücreti hakk etmemisler). O adam baskalarini ücretle tutup, kendilerine: Su günü tamamlayin da sart ettigim gündeligi size (eksiksiz) vereyim, demis. Bu ikinci takim da çalismaga koyulmuslar. Ikindi namazi vaktine gelince bunlar da (isten vazgeçip): Çalistigimiz senin olsun (gündelik istemeyiz), demisler. Bu sefer yine baskalarini ücretle tutmus da, onlar günün kalan mikdârinda, gün batincaya kadar çalismislar ve (kendilerinden evvelki) her iki takimin gündeliklerini tastamam olarak hakk etmisler"[64].

19-Aksam Namazinin Vakti Babi

Atâ ibn Ebî Rebâh: Hasta oIan kimse aksam namazi ile yatsi namazi arasim birlestirir demistir [65]

36-.....Bize el-Evzâî tahdîs edip söyle dedi: Bize Râfi' ibn Hadîc'in himayesinde olan Ebu'n-Necâsî -ki o, Atâ ibnu Suheyb'dir- tahdîs edip söyle dedi: Ben Râfi' ibn Hadîc(R)'den isittim, söyle diyordu: Biz aksam namazini Peygamber ile birlikte kilardik da, her birimiz namazdan çiktiktan sonra attigi oklarin düstügü yerleri muhakkak görürdü [66].

37-.....Bize Su'be, Sa'd'dan; o da Muhammed ibn Amr ibni'l-Hasen ibn Alî'den olmak üzere tahdîs etti. O söyle demistir:
Haccâc Medine'ye geldiginde, biz Câbir ibn Abdillah'a (namaz vaktini) sorduk. Câbir de söyle dedi [67]: Peygamber (S) ögleni (zevalden sonra) gündüzün sicaginda, ikindiyi henüz günes beyaz ve tertemiz iken, aksami günes battiginda, yatsiyi da bazen erken, bazen geç kildirirdi. Cemâati toplanmis gördügünde erkence kildirir; gecikdiklerini gördügünde namazi geri birakirdi. Sabah namâzmi ise onlar yâ-hud Peygamber karanlikta kilarlardi [68].

38-.....Seleme ibnu'1-Ekva' (R) söyle demistir: Bizler Peygamber'le beraber aksam namazini günes hicâbla gizlendigi zaman (yâni ufuk çizgisinin arkasina girip görünmez oldugu zaman) kilardik [69].

39-.....Ibn Abbâs (R): Peygamber (S) birlestirilmis olarak yedi rek'at ve yine birlestirilmis olarak sekiz rek'at kildirdi, demistir [70].

20- Aksam Namazina Isa Denilmesini Kerih Gören Kimse Babi

40-..... Bana Abdullah el-Muzenî (R) söyle tahdîs etti: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Bedeviler takimi sizin su namazinizin, yânî aksam namazinizin isminde size gâlib gelmesinler". Peygamber -yâhud Abdullah ibn Mugaffal el-Muzenî- Bedeviler (aksam namazina) isâ derler, dedi [71].

21- (Hadislerde) Isa ve Ateme'nin Zikredilmesi [72] ve Ateme Ismini Isa Ma'nasina Kullanmayi Caiz Gören Kimse Babi

Ebû Hureyre dedi ki: Peygamber (S):

"Münafiklara en agir gelen namaz isâ ile fecr namazlaridir" buyurdu [73] Yine Peygamber (Ebû Hureyre'ye hitaben): "Eger onlar ateme ve fecr namâzlarmdaki fazileti bilir olsalardi, (muhakkak ona emekliyerek dahî gelirlerdi)" buyurdu [74].
Ebû Abdillah el-Buhârî:
Ihtiyar edilecek olan, Yüce Allah'in "Ve min ba'di salâtVl-isâ" (en-Nûn 58) kavlinden dolayi, isâ denilmesidir,
dedi.
Ve Ebû Musa'dan: Bizler isâ namazi sirasinda nevbetlese Peygamber'e
giderdik. Peygamber bu namazi karanlik iyice siddetleninceye kadar geriye birakti, dedigi zikrolunur [75]
Ve Ibn Abbâs ile Aise: Peygamber, isâ namazini oyalanip geceye birakti, dediler [76].

Bâzilari da Aise'den: Peygamber ateme namazini geceye birakti, dedigini söylediler [77].

Ve Câbir: Peygamber, isâ namazini kildirdi, dedi [78]. Ebû Berze de:
Peygamber isâ namazini te'hîr ederdi, dedi79. Enes de: Peygamber el-isâe'1-âhire namazim geriye birakti,
dedi. Keza Ibn Umer, Ebû Eyyûb ve Ibn Abbâs:

Peygamber (S) magrib namazini ve isâ namazini kildirdi, demislerdir [79]

41-.....Salim söyle demistir: Bana babam Abdullah ibn Umer (R) haber verip söyle dedi: Rasûlullah (S) bir gece bize isâ namazini küdirdi, ki o namaz insanlarin "ateme" diye isimlendire geldikleri namazdir. Sonra namazi bitirip bize karsi döndü de söyle buyurdu: "Bu gecenizi gördünüz mü! Iste bu geceden i 'tibaren yüz senenin basinda (bu gün) yeryüzünde bulunanlardan hiçbir kimse kalmayacaktir [80]

22-Insanlar Toplandiklari Yahud Toplanmakta Geciktikleri Zaman Yatsi Namazinin Vakti Babi

42-.....Muhammed îbn Amr söyle demistir: Biz Câbir ibnAbdillah'a Peygamber'in namazindan sorduk. O da söyle dedi: Peygamber, ögle namazini (zevalden sonra) gündüzün sicaginda; ikindiyi henüz günes dipdiri iken; aksami günes battiginda; yatsi namazini da insanlar toplanip çogaldiklari zaman erken vaktinde; insanlar az birikip toplanmayi geciktirdikleri zaman ise geç kildirirdi. Sabah namazini ise karanlikta kildirirdi [81].

23- Yatsi Namazinin Fazileti Babi

43-.....Urve'ye de Âise (R) haber verip söyle demistir: Rasûlullah (S) bir gece yatsi namazini geç vakte kadar geri birakti. Bu, henüz Islâm yayilmadan evvel idi [82]. Peygamber (o gece hücresinden) çikmadi. Nihayet Umer: (Buradaki) kadinlar, çocuklar uyuyakaldi-lar, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah disari çikti ve^mescid ahâlîsine hitaben: "Simdi yeryüzünde bu namazi sizden baska kimse beklemiyor" buyurdu [83].

44-.....Ebû'Mûsâ (R) söyle demistir: Ben ve gemiden benimle gelmis olan arkadaslarim Bakîu Buthân'da konaklamistik [84]. Peygamber (S) de Medine'de idi. Her gece yatsi namazi vaktinde Peygamber'in huzuruna bizimkilerden bes on kisilik bir cemâat nevbetle giderlerdi. Ben ve arkadaslarim bir defasinda Peygamber'i kendisine âid bir isle mesgul bulduk [85]. Ondan dolayi namazi, gecenin yarisi oluncaya kadar geciktirdi. Sonra Peygamber çikti ve cemâate namazi kildirdi. Namazi bitirince, yaninda hâzir olanlara: "Gitmeye acele etmeyiniz. Sevininiz, insanlar içinde sizden baska bu saatte namaz kilan kimsenin bulunmamasi-Allah'in size hâss olan ni'metlerinden-dir -yâhud da: Bu saatte sizden baska kimse namaz kilmadi-" buyurdu. Bu iki sözden hangisini buyurdugunu ,râvî Ebû Mûsâ bilmiyor. Yine Ebû Mûsâ: Bunun üzerine bizler yerimize döndük ve Rasûlul-lah'tan bunu isitmis olmamiz sebebiyle sevinip ferahlandik, dedi [86].

24-Yatsi Namazindan Önce Uyumanin Mekruh Görülmesi Babi

45-.....Bize Hâlid el-Hazzâ, Ebu'l-Minhâl'den; o da Ebû Berze(R)'den olmak üzere tahdîs etti. O

söyle demistir: Rasûlullah (S) yatsi namazindan önce uyumayi ve ondan sonra da oturup konusmayi kerîh görürdü [87].

25- Uyku Basmasina Yenilen Kimsenin Yatsi Namazindan ' Evvel Uyumasi Babi

46-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) yatsi namazini bir gece geç vakte kadar birakti. Nihayet Umer (Peygamber'in hücresine dogru) yüksek sesle: es-Salâte, (mescidde bulunan) kadinlar ve çocuklar uyudular, diye nida etti. Bunun üzerine Rasûlullah çikti da "Bu namazi yer ahâlîsinden sizden baska hiç kimse beklemiyor" buyurdu. Râvî: (Yatsi namazi) o zamanlarda Medine'den baska yerde kilinmazdi, dedi [88].
Yine Râvî: 0 zamanlar müslümânlar yatsi namazini, kirmiziligin kaybolmasindan gecenin ilk üçte birine kadar olan vakit içinde kilarlardi, dedi [89].

47-.....Bize Abdurrezzâk haber verip söyle dedi: Bana Ibn Cureyc haber verip söyle dedi: Bana Nâfi' haber verip söyle dedi: Bana Abdullah ibn Umer söyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) bir gece yatsi namazinda mesgul kilindi da bu namazi o kadar te'hîr etti ki, bizler mescidde uyuduk, sonra uyandik, sonra yine uyuduk, sonra yine uyandik. Sonra Peygamber yanimiza çikti, sonra: "Simdi yer ahâlîsinden, sizden baska bu namazi bekleyen kimse yoktur" buyurdu.
Ibn Umer, uyumakla namaz vaktini kaçirmaktan korkmadigi zaman yatsinin takdimi ile te'hîri arasinda fark gözetmezdi, hattâ yatsiyi kilmadan evvel yatar uyurdu.
Ibn Cureyc söyle dedi: Ben Atâ ibn Ebî Rebâh'a bunu söyledim de, o bana söyle dedi: Ben Ibn Abbâs'tan isittim, o söyle diyordu: Rasûlullah isâ namazim bir gece o kadar geç birakti ki (mesciddeki) insanlar uyudular, uyandilar, yine uyudular, yine uyandilar. Bunun üzerine Umer ibnu'I-Hattâb ayaga kalkti da (yüksek sesle): es-Salâte, dedi [90].
Atâ söyle dedi: Ibn Abbâs söyle dedi: Derken Allah'in Peygam-ber'i (hücresinden) disari çikti. Basi su damlatir hâlde ve elini basi üzerine koymus vaziyette çikisi hâlâ gözümün önündedir. Gelisini müteakib: "Ümmetime mesakkat yükleyecek olmasaydim, muhakkak onlara bu namazi böyle kilmalarini emrederdim" buyurdu.
Ibn Cureyc dedi ki: Ben Atâ'dan, Peygamber'in kendi elini basina koymasi keyfiyyetini, Ibn Abbâs'in haber verdigi gibi iyice tesbit ve ta'rîf etmesini istedim. Atâ benim için parmaklari arasini biraz ayirdiktan sonra parmak uçlarini tepesi üzerine koydu. Sonra bitistirip o hey'ette basinin üzerine yürüttü, gezdirdi. Nihayet bas parmagi yüz cihetinden kulak yumusagina deginceye kadar (yukaridan asagi) dulununa ve sakalinin kenarina dogru indirdi [91]. Bunu böylece (tekrar tekrar yaparken) ne eksiltiyor, ne de acele ediyordu. Müteakiben Peygamber: "Benim tarafimdan ümmetim üzerine mesakkat yüklemek olmasaydi, muhakkak onlara, bu namazi böyle kilmalarini emrederim" buyurdu [92].

26-Yatsi Namazinin Vakti Gece Yarisina Kadardir Babi

Ebû Berze: Peygamber (S) yatsi namazini geri birakmayi müstehâb görürdü, dedi [93].

48-..... Bize Zaide, Humeyd, et-Tavîl'den; o da Enes'ten olmak üzere tahdîs etti. Enes (R) söyle demistir: Peygamber (S), isâ namazini gece yarisina kadar te'hîr etti, sonra namazi kildirdi, sonra da: "(Bu saatte) insanlar namaz kilip uyumuslardir. Siz ise namaz kilmayi beklediginiz müddetçe (bir nevi') namazda demeksiniz'"buyurdu.
Ibnu Ebî Meryem sunu ziyâde etti: Bize Yahya ibn Eyyûb haber verip söyle dedi: Bana Humeyd tahdîs etti, O, Enes'ten isitmistir. Enes: Peygamber'in o namazi geciktirdigi gecede, Peygamber'in yüzügünün pariltisi hâlâ gözümün önündedir, demistir [94].

27- Sabah Namazinin Fazileti Babi

49-.....Bize Kays tahdîs etti. Bana Cerîr ibnu Abdillah (R) söyle dedi:
Bizler bir gece Peygamber'in yaninda bulunuyorduk. Peygamber (S) ayin on dördü olan bedr gecesinde aya bakti da söyle buyurdu: "Dikkat edin, sizler su ayi birbirinize gösterebilmek için sikisip üstüste yigilmaniza hacet kalmaksizin hepiniz zahmetsizce görüyor oldugunuz gibi -yâhud: Görülmesinde bir seçilememezlige ve sübheye düsmeksizin görüyor oldugunuz gibi- Rabb'inizi de muhakkak göreceksiniz. Artik günesin dogmasindan ve batmasindan evvelki namazlarin hiçbirinden alikonmamaniza muktedir olursaniz, onu yapiniz"- Sonra su âyeti söyledi: "Rabbini, günesin dogusundan evvel ve batisindan önce hamd ile tesbîh et" (ei-Kaaf: 39} [95],

50-.....Bize Hemmâm tahdîs edip söyle dedi: Bana Ebû Hamza, Ebû Musa'nin oglu Bekr'den; o da babasindan olmak üzere tahdîs etti. O (yânî Ebû Mûsâ -R-) söyle demistir:
Rasûlullah (S): "Iki serinlik namazini (yânî sabah ve ikindi namazlarini) her kim kilarsa cennete girdi" buyurdu [96].
Ve Ibnu Recâ söyle dedi: Bize Hemmâm ibn Yahya, Ebû Ham-za'dan tahdîs etti ki, ona da bunu Abdullah ibn Kays'in oglu Ebû Bekr haber vermistir [97].

51- Bize Ishâk ibn Mansûr, Habbân'dan tahdîs etti. O söyle demistir: Bize Hemmâm tahdîs edip söyle dedi: Bize Ebû Cemre, Abdullah ibn Kays'in oglu Ebû Bekr'den; o da babasindan; o da Peygambcr'den olmak üzere bu hadîsin benzerini tahdîs etti " [98]

28- Sabah Namazinin Vakti Babi

52-.....Bize Hemmâm Katâde'den; o da Enes(R)'ten olmak üzere tahdîs etti. Ona da Zeyd ibn Sabit (R), Peygamber ile beraber sahur yemegi yediklerini, sonra namaza durduklarini tahdîs etmistir. (Enes dedi ki:) Ben, Sahur yemegi ile namaz arasinda ne kadar zaman geçmisti? diye sordum.

Zeyd: Elli yâhud altmis (âyet okuyacak) kadar, dedi [99].

53-..... Ravh dedi ki: Bize Saîd {ibnu Arûbe), Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik'ten olmak üzere tahdîs etti. Allah'in Peygamberi (S) ile Zeyd ibn Sabit (R) beraber olarak sahur yemegi yemisler. Sahûr yemegini bitirdikleri zaman Allah'in Peygamberi namaza kalkinca hep beraber namazi kilmislar [100]. Ebû Katâde dedi ki: Ben Enes'e: Sahur yemeklerinden ayrilmalari ile sabah namazina girmeleri arasinda ne kadar zaman olmus? diye sordum. Kisinin elli âyet okuyacagi zaman kadar, dedi.

54-.....Ebû Hazim, Sehl ibn Sa'd(R)'den isitmistir. O söyle diyordu: Ailem içinde sahur yemegini yerdim de sonra sabah namazini Rasûlullah ile beraber kilmayi yetistirebilmem için bana sür'atli davranis olurdu (yânî, evimden çikmakta acele ederdim).

55-..... Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Zubeyr'in oglu Urve haber verdi. Ona da Âise haber verip söyle demistir: Mü'mine kadinlar Rasûlullah ile beraber sabah namazinda örtülerine örtünerek hâzir bulunurlar, sonra namazi yerine getirdikleri zaman evlerine dönerlerdi de daha henüz ortalik alaca karanlik oldugundan dolayi onlari kimse tanimazdi [101].

29- (Günes Dogmadan Evvel) Sabah Namazindan Bir Rek'at Yetistiren Kimse Babi

56-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Her kim günes dogmadan evvel sabah namazindan birrek'-at yetistirirse, o sabah namazini yetistirmis olur. Her kim de günes batmadan önce ikindi namazindan bir rek'atyetistirirse, o ikindi namazini yetistirmis olur" [102].

30- (Günes Batmadan Evvel) Ikindi Namazindan Bir Rek'at Yetistiren Kimse Babi [103]

57-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S): "Namazdan bir rek'at yetistirebilen, o namazi yetistirmis olur" buyurdu [104].

31- Sabah Namazindan Sonra Günes Yükselinceye Kadar Namaz(in Hükmü Nedir?) Babi

58-..... Bize Hisâm (ed-Destevâî), Katâde'den; o da Ebu'l-Âliye'den; o da Ibn Abbâs'tan olmak üzere tahdîs etti. Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Kendilerinden râzî olunmus bir çok adamlar -ki bence onlarin en râzî olunani Umer ibn Hattâb'dir- Peygamber (S)'in, sabah namazindan sonra günes isrâk edinceye (yâni o vakte gelinceye) kadar, ikindi'namazindan sonra da gün batincaya kadar namaz kilmaktan nehyetmis oldugunu benim yanimda sahadet etmislerdir [105].
Bize Müsedded tahdîs edip söyle dedi: Bize Yahya (el-Kattân), Su'be'den; o da Katâde'den olmak üzere tahdîs etti. (Katâde dedi ki:) Ben Ebu'l-Âliye'den isittim; o da Ibn Abbâs'tan; o: Insanlar bu

hadîsi bana tahdîs ettiler, demistir [106].

59-.....Bize Yahya ibn Saîd, Hisâm'dan tahdîs etti. Hisâm: Bana babam haber verdi, dedi. Babasi Urve: Bana Ibn Umer haber verdi, dedi. Ibn Umer (R) söyle demistir: Rasülullah (S): "Kilacaginiz namaz için günesin dogma zamanini ve batma zamanini taharri (yânî arayip intihâb) etmeyiniz" buyurdu [107].
Ve Urve ibnu'z'-Zubeyr söyle dedi: Bana îbn Umer tahdîs edip söyle dedi: Rasülullah (S) söyle buyurdu: "Günesin hâcibi tulü edip göründügü vakit tâ günes yükselinceye kadar, günesin hâcibi battigi vakitte tâ gâib oluncaya kadar namazi te'hîr ediniz" buyurdu [108].
Abdetu'bnu Süleyman, bu hadîsi rivayet etmesinde Yahya ibn Saîd el-Kattân'a mutâbaat etti [109].

60-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) iki türlü alis veristen, iki türlü giyinisten, bir de su iki namazdan n'ehiy buyurdu: Sabah namazindan sonra gün doguncaya kadar, ikindi namazindan sonra da gün batincaya kadar namaz kilmaktan nehiy buyurdu. Keza istimali sanima ile bürünmekten, bir de tek sevb Içinde avret yerini göge dogru açacak biçimde ihtibâ etmekten nehiy buyurdu. Keza munâbeze suretiyle alis veristen ve bir de mulâbese suretiyle alisveristen nehiy buyurdu [110]

32- Bab: Musalli, Kilacagi Namaz Için Günesin Dogusu Öncesi Vakti Seçmez

61-.....Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Ibn Umer'den olmak üzere tahdîs etti (O, söyle demistir): Rasûlullah (S): "Herhangi biriniz kilacagi namazi için günesin dogusu ve batisi siralarini seçip de tam o vakitlerde namaz kilmasin" buyurdu.

62-..... Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Atâ ibnu Yezîd el-Cunde'î haber verdi. O Ebû Saîd el-Hudrî (R)'den söyle derken isit-mistir: Ben Rasûlullah (S)'tan isittim: "Sabah namazindan sonra günes yükselinceye kadar hiçbir namaz olmaz; ikindi namazindan sonra da günes kayboluncaya kadar hiçbir namaz olmaz" buyuruyordu.

63-.....Bize Su'be, Ebu't-Teyyâh'dan tahdîs etti. O söyle demistir: Ben Humrân ibn Ebân'dan isittim, o Muâviye'den tahdîs ediyordu. Muâviye ikindiden sonraki iki rek'ati kasd ederek söyle demistir: Sizler öyle bir namaz kiliyorsunuz ki, yemîn olsun biz Ra-sûlullan ile o kadar beraber bulunduk da, onun bu namazi kildigini hiç görmedik. Ve yine yemîn olsun ki, bilâkis O bu namazi kilmaktan nehiy buyurmustur [111].

64-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) su iki namazdan nehiy buyurdu: Sabah namazindan sonra gün doguncaya kadar, ikindi namazindan sonra da gün batincaya kadar namaz kilmaktan nehiy buyurdu.

33- Ikindiden Sonra ve Bir de Sabah Namazindan Sonra Müstesna: Namaz Kilmayi Kerih Görmeyenler Babi

Bu kerîh olmamayi Umer, Ibn Umer, Ebû Saîd ve Ebû Hureyre rivayet etmislerdir [112].

65-.....Ibn Umer (R) söyle demistir: Ben arkadaslarimi nasil kilar gördüm ise, ben de öyle kilarim. Ne gece, ne de gündüz hiçbir kimseyi istedigi gibi namaz kilmaktan nehy etmem. Yalniz günesin dogusu ile batisini taharri etmeyiniz [113].

34- Ikindi Namazindan Sonra Kilinagelen Faiteler ve Benzeri Namazlar (Cenaze ve Ratibeler Gibi) Babi

— Kurayb, Ümmü Seleme'den olmak üzere söyle dedi: Peygamber (S) ikindiden sonra iki rek'at namaz kildi
da: "Abdu'l-Kays'tan bir takim insanlar beni ögle , namazinin ardindaki iki rek'attan alikoymuslardi" dedi [114].

66-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah'i vefat ettiren Allah'a yemîn olsun ki, Rasûlullah o iki rek'ati Allah'a kavusuncaya kadar terk etmedi. Namaz kilmaga kudreti kesilmedikçe de Yüce Allah'a kavusmadi. Namazlarinin birçogunu oturarak kilardi. Âise ikindiden sonraki iki rek'ati kasdederek, Peygamber bu iki rek'ati kilardi. Lâkin ümmete agir gelir korkusuyla bunlari mescidde kilmazdi. Ümmetten hafifletmeyi gerektirecek seyleri (yapmayi pek) severdi.

67-.....Bize Hisâm tahdîs edip söyle dedi: Bana babam haber verip söyle dedi: Âise: Ey kiz kardesimin oglu, Peygamber (S), ikindi namazindan sonraki iki rek'ati benim hücremde hiç terketme-di, dedi [115]

68-.....Âise (R) söyle demistir: Iki namaz vardir ki, Rasûlullah (S) onlari sirren de, alenîyeten de (yâni evinde de, disarida da) terketmezdi. Onlar sabah namazindan evvel iki, ikindi namazindan sonra da iki rek'at idi " [116].

69-.....Âise (R): Peygamber(S)'in hiçbir gün ikindi namazindan sonra bana gelip de iki rek'at kilmadigi olmazdi, demistir [117].

35- Bulutlu Günde Namazi Evvel Vaktinde Eda Eylemek Babi

70- ..... Ebu'I-Melîh tahdîs edip söyle demistir: Biz, bulutlu bir günde Bureyde ile beraber bulunduk. O söyle dedi: Namazi evvel vaktinde eda eyleyin. Çünkü Peygamber (S): "Her kim ikindi namazini (kasden) îerkederse ameli bâtil olur" buyurdu [118].

36- Namaz Vaktinin Çikip Gitmesinden Sonra Ezan Okumak Babi

71-.....Ebû Katâde (R) söyle demistir: Bir gece Peygamber ile birlikte yolculuk ediyorduk. Topluluktan biri:
— Yâ Rasûlallah, bizlere bir gece sonu konaklamasi yaptirsan! dedi.
Rasûlullah:
— "Uyuyakalip namazi geçireceginizden korkarim" buyurdu Bilâl:
— Ben sizleri uyandiririm, dedi.
Yattilar. Bilâl de arkasini, bindigi devesine dayadi. Derken gözleri kapanip, o da uyuyakaldi. Nihayet Peygamber uyandigi zaman günesin kursu dogmus hâldeydi. Peygamber:
— "Yâ Bilâl, dedigin nerede kaldi?" buyurdu. Bilâl:
— Bu güne gelinceye kadar bana bunun gibi agir bir uyku atilmamistir, dedi.
Rasûlullah:
— "Sübhesiz Allah istedigi zamanda ruhlarinizi kabz etti ve yine istedigi zamanda onlari size geri verdi. Yâ Bilâl, kalk da insanlara namazi ilân et (yânî ezan oku)" buyurdu. Akabinde Rasûlullah abdest aldi. Günes yükselip bembeyaz oldugu vakitte de kalkti, namaz kildirdi [119].

37- Vakit Geçip Gittikten Sonra Insanlara Cemaatla Namaz Kildiran Kimse Babi

72-.....Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: Handak harbi günü Umer ibnu'l-Hattâb, günes battiktan sonra geldi de Kureys kâfirlerine sövmeye basladi. Yâ Rasûlallah, ikindi namazini az daha günes batmadan kilamayacaktim, dedi. Peygamber de: "Vallahi ben de kilamadim" buyurdu. Bunun üzerine kalktik, Buthân vadisine gittik. Orada Rasûlullah namaz için abdest aldi, biz de namaz için abdest aldik. Müteakiben günes batmis oldugu hâlde ikindiyi, sonra arkasindan da aksami kildirdi [120].

38- Kim Bir Namazi Unutursa Onu Hatirladigi Zaman Hemen Kilsin. O, Bu Namazdan Baskasini Kaza Etmez Babi

Ibrahim en-Nahaî:
Bir tek namazi (meselâ) yirmi sene unutan kimse, bu namazdan baskasini kaza etmez, demistir.

73- Bize Ebû Nuaym ile Mûsâ ibn Ismâîl tahdîs edip söyle dediler: Bize Hemmâm (ibn Yahya), Katâde'den;odaEnes'ten;o da Pey-gamber'den olmak üzere tahdîs etti. Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Her kim bir namazi unutursa, onu hatirladiginda kilsin. O namazin bundan baska keffâreti yoktur ~ Ve beni hatirlamak için namaz kil' (Tâhâ: 14).

Mûsâ ibn Ismâîl dedi ki: Hemmâm söyle dedi: Ben Katâde'den isittim; o hadîsi rivayet etmesi zamanindan sonra "Ekimi's-salâte liz-zikrâ = Hatirlamak için namaz kil' diyordu [121].
Ve Habbân söyle dedi: Bize Hemmâm tahdîs etti. Bize Katâde tahdîs etti. Bize Enes, Peygamber'den bunun benzerini tahdîs etti [122].

39- Geçmis Namazlarin Sira Ile Kaza Edilmeleri Babi

74-..... Câbir (R) söyle demistir: Umer ibnu'l-Hattâb Handak harbi günü Kureys'in kâfirlerine sövmeye basladi ve: Yâ Rasü-lallah, ikindi namazini az kalsin günes batmadan kilamayacaktim, dedi. Câbir dedi ki: Bunun akabinde Buthân vâdîsine indik. Rasû-lullah günes battiktan sonra ikindiyi kildirdi, sonra da aksam namazini kildirdi [123].

40- Yatsi Namazindan Sonra Uyumayip Lakirdi Etmenin Mekruh Görülmesi Babi

75-.....Bize Ebu'I-Minhâl tahdîs edip söyle dedi: Ben, babam Selâme ile Ebû Berze el-Es!emî(R)'nin yanma gittim. Babam ona: Rasûlullah'm farz yazilmis olan namazlari nasil kildirir oldugunu bize tahdîs et, dedi. O da söyle dedi: Rasûlullahögleyi -ki siz onu "ûlâ" ismiyle çagirmaktasiniz- günes semânin ortasindan batiya dogru kaydigi zaman kildirirdi. Ikindiyi kildirirdi. Namazdan sonra birimiz mes-cidden Medine'nin en uzak yerine gider, ailesine dönerdi de günes henüz dipdiri bulunurdu. (Râvî Ebû'l-Minhâl söyle dedi:) Ben Ebû Berze'nin aksam namazi hakkinda söyledigini unuttum. Ebû Berze dedi ki: Rasûlullah yatsi namazini geceye birakmayi müstehâb görürdü. Ve yine Ebû Berze: Rasûlullah yatsi namazindan evvel uyumayi ve yatsidan sonra da oturup konusmayi kerih görürdü [124], dedi. Sabah namazindan da birimiz yaninda oturani taniyacak kadar aydinlik oldugu zaman ayrilirdi. Bu namazda altmistan yüz âyete kadar okurdu.

41- Yatsi Namazindan Sonra Ilim ve Diger Hayirli Isler Hususnda Uyanik Kalip Sohbet Etmek Babi

76-.....BizeKurratu'bnu Hâlid tahdîs edip söyle dedi: Bir gün Hasen'Basrî'yi ders verecek diye bekledik. Bize gelmesi gecikti. Nihayet (mescidden ve dersten) kalkip gidecegi vakit yaklasinca geldi de: Su komsularimiz bizi çagirdilar, dedi. Sonra Enes'ten sunu rivayet etti: Enes (R) söyle demistir: Bir gece Peygamber'i hemen hemen gece yansi oluncaya kadar bekledik. Sonunda geldi ve bize namaz kildirdi. Sonra bize hutbe îrâd edip söyle buyurdu: "Dikkat edin, simdi insanlar namaz kilmis ve sonra uyumuslardir. Siz ise namaz kilmayi beklediginiz sürece namaz içindesiniz".
Hasen Basrî: Her kavm hayri gözetleyip bekledikleri müddetçe hayir içindedirler, dedi. Kurre: Hasen'in bu son sözü, Enes'in Pey-gamber'den rivayet ettigi kelâm cümlesindendir, dedi [125].

77-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Abdullah ibn Umer'in oglu Salim ile Ebû Hasme'nin oglu Ebû Bekr tahdîs ettiler ki, Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir:

Hayâtinin sonunda bir gece Peygamber (S) yatsi namazini kildirdi. Selâm verdikten sonra ayaga kalkti ve söyle buyurdu: "Iste bu gecenizi gördünüz mü! Bundan sonra geçecek yüz senenin basinda, bu gün yeryüzünde o/anlardan hiçbir kimse kalmayacaktir". Insanlar Rasûlullah'iii bu kelâminda (yânî onu anlamakta) yanilip korktular da yüz sene hakkindaki su ma'lûm dedikodulara (yânî yüz sene sonra kiyamet kopacaktir zann ve korkularina) daldilar. Hâlbuki Peygamber (S): "Bu gün yeryüzünde olanlardan hiçbir kimse kalmaya-çaktir" buyurmakla bu müddetin bu asirda yasayanlari mahvedecegini haber vermek istemistir [126].

42- Konuklar ve Aile Ferdleriyle Beraber Gecenin Bir Kisminda Uyanik Kalip Sohbet Etmek Babi

78-.....Bize Ebû Usmân, Ebû Bekr'in oglu Abdurrahmân'dan tahdîs etti. O söyle demistir: Ashâbu's-Suffa bir takim fakir insanlardi. Bir defa Peygamber (S): "Evinde iki kisilik yiyecegi olan, onlardan bir

üçüncüsünü, dört kisilik yiyecegi olan bir besincisini yâhud altincisini alip birlikte götürsün" buyurdu [127].Ebû Bekrbunlardan üçünü eve getirdi. Peygamber de on kisiyi evine götürdü. Bizim ev halki ben, babam, anam, bir de bizim ev ile Ebû Bekr'in evinde müsterek hizmet eden hizmet-çiden ibaretti. (Râvî Ebû Usmân:) Abdurrahmân, bir de benim zevcem dedi mi, demedi mi bilemiyorum, dedi. Yine Abdurrahmân söyle dedi:iEbû Bekr, Peygamber'in evinde aksam yemegini yedi, sonra yatsi namazi kilinincaya kadar orada kaldi [128]. Sonra evine dönüp (mü-sâfirlerin agirlanmasini ailesine emrederek) Peygamber aksam yemegini yiyinceye kadar kaldi. Müteakiben geceden Allah'in diledigi kadar geçtikten sonra evine geldi. Karisi ona: Seni konuklarin yaninda bu-lunmaktan alikoyan nedir? dedi. O da: Onlara hâlâ yemek vermedin mi? dedi. O da: Sen gelmedikçe yemek yemiyeceklerini söylediler, yemek çikardik; kabul etmediler, dedi. Abdurrahmân dedi ki: Ben gidip saklandim. Ebû Bekr bana: Hey câhil! diye bagirdi, sövüp saydi. Akabinde oradakilere: Içinize sinmez olsun, yiyiniz, dedi ve: Vallahi ben bu yemekten ebeden yemiyecegim, diye de ilâve etti. Abdurrahmân dedi ki: Allah'a yemîn olsun biz yerken hiçbir lokmaya el uzat-madik ki, altindan yemek daha ziyâde çogalmis olmasin. Nihayet doydular, yemek de yenmezden evvelki mikdârindan daha çok olarak duruyordu. Ebû Bekr yemege bakti, bir de gördü ki, oldugu gibi duruyor, yâhud da daha çogalmis. Karisina hitaben: Ey Firâs ogul-lari'nin kiz kardesi! Bu nedir? dedi. O da: Gözümün nuruna yemîn ederim ki, yemek simdi evvelkinden üç kat daha çoktur, dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr o yemekten yedi de, etmis oldugu yemîninI kas-dederek: O olan söz seytandandir, dedi. Sonra o yemekten bir lokma yedi, sonra o yemegi Peygamber'e götürdü. Yemek onun yaninda sabaha kadar durdu. Bizimle bir kavm arasinda bir ahd vardi. Müddet son bulmustu. (Bunun için Medine'ye gelmislerdi). Içlerinden oniki kisi ayirdik. Her biri ile beraber kaç kisi oldugunu Allah bilir; iste onlarin hepsi o yemekten yediler.(Râvî Ebû Usmân rivayetini bitirdikten [129]

sonra:) Yâhud bu lâfizlara benzer lâfizlarla söyledi, dedi .

---

[1] Bu vakitler Kur'ân'da:
a. "Günesin ortadan kaymasi ânindan gecenin kararmasina kadar güzelce namaz kil, sabah namazini da..." (el-Isrâ: 78);
b. "Gündüzün iki tarafinda, gecenin de yakin saatlerinde dosdogru namaz *//... "(Hûd: IÎ4);
c. "Onlar ne derlerse sabret. Günesin dogmasindan evvelde, batmasindan evvel de Rabb Um hamd ile tesbîh et. Gecenin bir kisim saatlerinde ve gündüzün etrafinda dahî tesbîh et ki, Ilâhî rizâya eresin" (Tâhâ: 130);
d., "Aksama girerken, sabaha ererken Allah'i tenzih edin. Göklerde ve yerde hamd O'nundur. Gündüzün nihâyetinde, ögle vaktine vardiginiz yakitte de Allah'i, tesbîh edin" (Rûm: 30)
gibi âyetlerle ögle, ikindi, aksam, yatsi, sabah; bes vakit olmak üzere, ta'yni kilinmis ve husûsî smirlariyle sinirlanip, ta'rîfi de Peygamber tarafindan beyân ve tafsîl olunmustur. Ve o vakitten beri teâmülen de müslümânlar arasinda dînî zaruretlerden olarak zaptedilmistir (Hakk Dîni, II, 1448-1449).

[2] Cibril'in namaz vakitlerini ögretmek için inmesi, Mi'râc gecesinin hemen aka-bindeki günde vâki' olmustu. Kitâbu's-Salât'in I. bâbindaki Enes hadîsinde geçtigi üzere, bes namaz ümmete mi'râc esnasinda farz olunmus, müteakiben Cibril, bu bes farzdan herbirinin baslama ve bitme zamanlarini göstermeye gelmistir

[3] Bu rivayette yalniz Cibril'in bes, Râsûlullah'm da bes kerre namaz kildigi zikredildi. Buna göre yalniz namaz sayisi söylenmis, namaz vakitleri söylenmemistir. Ancak Ebû'Mes'ûd'un maksadi, Mugîre ibn Su'be'ye bes vaktin baslama ve son bulmalari hakkindaki bilgisine i'timâd ederek sayiyi zikretmekle vakitleri de hatirlatmaktir.
Ebû Dâvûd, en-Nesâî ve et-Tirmîzî Sümer'lerinde Câbir ibn Abdillah, Ibn Abbâs ve Ebû Hureyre'den rivayet -edilen uzunca hadîste namaz vakitlerinin evvelleri Üe sonlan gösterilmistir. Bunda Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Cibril iki defa (yâni iki gün) Ka'be'n'm yaninda bana imâm oldu. Ilk defasinda zeval vaktinde günesin verdigi gölge bir nalin tasmasi kadar uzadiginda bana ögle; herseyin gölgesi birer misli uzadiginda ikindi,oruçlu oruç bozdugu vakitte aksam, kirmizilik gâib oldugunda yatsi, oruçluya yemek içmek haram oldugu vakitte sabah namazlarini kildirdi. Ertesi gün ögle namazini herseyin gölgesi bir misli ikindi namazini iki misli oldugu; aksam namazim oruçlu iftar ettigi zamanda, yatsi namazini gecenin üçte birine dogru, sabah namazini da ortalik iyice aydinlandigi vakit kildirdi. Sonra bana döndü ve: 'Yâ Muhammed, bu Sen'-den evvelki peygamberlerin vaktidir. Namaz vakti, bu ikiser vakitler arasindadir' dedi."
Bes namazin farz kilinmasinin ardindan Cibril'in ilk kildirdigi namaz, zuhur namazi oldugundan, bu namaza "Saiâtu Ûlâ — Ülâ Namazi "denilmistir.

[4] Metindeki " oj*i " lâfzindakI " T-" ötre de, üstün de rivayet edilmistir. Birinciye göre "Bununla emr olundum", ikinciye göre "Bununla emr olundun"demek olur. Hitâb olduguna göre, söyleyicisi Cibril'dir ve: "Dün gece sana mücmelen emr olunan namazin mufassalen tefsiri iste budur" demek olur. Mü-tekellim sîgâsiyle olduguna göre, söyleyicisi Peygamber olmak ihtimâli oldugu gibi, Cibril de olabilir. Birinci takdire göre ma'nâ açiktir. Ikincisine göre ise Cibril: "Iste böylece sana ögretmek ile emr olundum" demek olur.

[5] Buhârî bu hadîsi, Bed'u'1-Halk ve Magâzî Kitâblari'nda da tahrîc etmistir.

[6] Bu âyet, mefhûmunun iktizâ etmesi sebebiyle namazi terk edenin tekfirine kaa-il olanlarin kendisiyle istidlal ettikleri âyetlerdendir. Onlara: Bununla murâd, namazi terk etmenin müsriklerin fiillerinden oldugu, müsriklere benzemeye çalismaktan da nehy geldigidir; yoksa murâd, namazi terk etmekte onlara muvafakat edenin müsrik oldugu degildir, diye cevâb verildi.
Bu âyet namazin fazli hakkinda Kur'ân'da gelenlerin en büyüklerindendir. Âyetin Abdu'1-Kays hey'eti hadîsiyle münâsebet ciheti sudur: Âyette sirki ne.hy etmenin, namaz ikaamesine bitisikligi, hadîste ise tevhîd isbâtinin;namaz ikaa-mesine bitisikligidir (Ibn Hacer).

[7] Buhârî, bu hadîsi on yerde tahrîc etmistir. îmân Kitâbi'nda da bu hadîs hakkinda açiklamalar geçmistir

[8] Bey'atla murâd, Islâm üzere bey'atlasmaktir. Peygamber (S)'in, tevhîdden sonra ük sart kildigi sey, namaz kilmak idi. Çünkü namaz bedenî ibâdetlerin basidir. Bundan sonra zekât vermeyi sart kilardi. Zîrâ zekât, mâlî ibâdetlerin basidir. Bundan sonra her kavme en muhtâc olduklari seyleri Ögretirdi. Cerîr'le nasihat etmek üzere bey'at etti. Çünkü Cerîr, kavminin seyyidi bulunuyordu. Bundan dolayi Peygamber Cerîr'e, onlara nasihatle cmr ettigini ögretmesini irsâd etmisiir. Abdu'1-Kays hey'eti ile beste biri edâ etmek üzere bey'atlasmisti.-Çünkü onlar kendilerine yakin olan Mudarr kâfirleriyle harb hâlinde bulunuyorlardi (Ibn Hacer).

[9] Bu Cerîr hadîsi, KItâbu'l-îmân'in sonunda da geçmisti

[10] Ona karsi'1 yâhud "buna karsi" suretinde vâki' olan sekk, ya Huzeyfe'ye yâhud aradaki râvîye âiddir. "Ona karsi", Peygamber'e karsi demektir; "buna karsi" da makaaleye, yânî söz söylemeye karsi cür'ctin çoktur demektir.

[11] Çünkü saglam kapi bir daha kilitlenebilir; kirik kapi ise yerinde duramaz ve ki-litlenemez. Kapinin kirilmasi, Usmân'in sehâdetidir.

[12] Buhârî bu hadîsi, Zekât, Alâmâtu'n-Nübüvve, Fiten ve Savm Kitâblan'nda da tahrîc etmistir

[13] Bu kadinin Ensâr'a mensûb oldugu bilinirse de, ismi kasden mechûl kalmistir. Bu adam da, en sahîh kavle göre, Ebii'UYeser Kâ'b ibn Amr ibn Abbâd el-Ensârî es-Selcmî'dir. Akabe ile Bedr'de hâzir bulunan sahâbîlerdendir. Kisa boylu, koca karinli bir zât oldugu hâlde, pek boylu boslu olan Abbâs ibn Abdilmiittalib'i Bedir'de esîr eden odur. Bedir sahâbîlerinin en sona kalani olup, 55. hicret yilinda Medîne'de vefat etmistir. Bunun ismi hakkinda bes rivayet daha varsa da, biz bunlari zikr etmiyoruz. Bu zât, hasbe'l-beseriyye isledigi kabahattan son derece pîsmânlik göstermis, insanlarin gözlerinden hâlî olan bir yerde ma'siyet isledigi hâlde, havsalaya sigmaz bir cesaret ve fazilet göstererek, çâresini bulsunlar diye evvelâ sahâbîlerden bâzilarina, en sonunda Peygamber'e müracaatla, kendisine zina cezasi uygulanmasini istemistir. Tirmizî'nin rivayetinde Ebu'l-Yeser söyle diyor: Hurma satin almak için bana bir kadin geldi. Evde daha iyisi var, dedim. Içeriye beraber girdik. Üzerine saldirip öptüm. Bunun üzerine Ebû Bekr'e gelip mes'eleyi anlattim. Tevbe et de, kendini rezîl etme, dedi. Umer'e gidip anlattim. O da: Tevbe et de, kendini rüsvây etme; kimseye haber verme, dedi. Sabr edemedim. Rasûlullah'in yanina gittim; isi arzedince: "Allah yolunda gazveye gitmis bir müslümânin karisina böyle mi bakarsin?" buyurdu. Ebu'l-Yeser bunun üzerine, kendisini cehennem ehlinden olmus zanmyle: Bu saate gelinceye kadar keski îmân etmemis olaydim, diye temennide bulundu. Yine Ebu'l-Yeser: Rasûlullah uzun müddet basini egdi, nihayet "Ekimu's-Salât.. "(Hûd: 114) âyeti vahy olundu, dedikten sonra kissasina metinde oldugu gibi devam ediyor.
Muâz'dan geien bir rivayette de Ebu'I-Yeser'In: Yâ Rasûlallah, Allah'in emrettigi haddi bana uygula, demesi ve bu sözü tekrar etmesi üzerine, mübarek yüzünü çevirdigi ve namaz kildiktan sonra âyetin nazil oldugu zikr ediliyor.
Bu hadîslerin mecmuundan yalniz haram olan mahalde cinsî münâsebetin zina haddi (cezasi) tatbîkini gerektirdigi istidlal olunur.

[14] Gündüzün iki tarafindaki namazlar sabah, ögle, ikindi; gecenin yakin sâatle-rindeki namazlar da aksam ve yatsi namazlaridir (Medârik).

[15] Bundan, bes namazin küçük günâh isleyenlere tevbe yerine geçecegi ma'nâsi çikar. Bâzilari bes namazin küçük büyük bütün günâhlara keffâret olduguna ka-ail olmuslarsa da, ehli sünnetin cumhuru evvelki görüstedir. Çünkü bu hadîs ile, bundan evvelki hadîsteki mutlakligi, Müslim'in rivayet ettigi: "Büyük günâhlardan çekinildikçe, bes namaz, aralarinda geçen günâhlara keffârettir" hadîsi takyîd etmektedir..
Buhârî, bu hadîsi Tefsîr Kitâbi'nda da tahrîc etmistir.

[16] Bâzi nüshalarda "Fî vaktihâ..", bâzisinda da "Alâ vaktihâ" seklinde gelmistir

[17] Metinde bu ibarede takdîm, te'hîr vardir. Biz, bunu yerli yerine koyarak terce-me ettik.

[18] Namaz, îmândan sonra, sübhesiz amellerin en fazîletlisidir. Çünkü dînin diregidir. Ana-babaya iyilik ve dînin insana yükledigi en büyük vâciblerdendir. On-lara, kâfir de olsalar kendilerine ihsan ile muamele edip, itaatsizlikten çekinmek farzdir. Onlara can sikintisi ile, "Öf!" demek bile Kiir'ân'm nassiyle nehyolun-mustur (el-tsrâ:23; el-Ahkâf:l7). Emirlerine ma'siyet olmadikça itaat vâcibdir. Allah yolunda cihâd da "Kelimetullah'i en yüksek kilma" kasdiyle can ve mali ortaya koyarak ugrasip, mukaatele etmektir.
Buhârî bu hadîsi Edeb, Tevhîd, Cihâd Kitâblan'nda da tahrîc etmistir

[19] Bu baslik, Müslim'in rivayet ettigi hadîsin bir cümlesidir.

[20] Bu hadîs dahi zahiren küçük ve büyük günâhlari sâmil ise de, cumhur bunlari küçük günâhlar ile kayidiamaktadir.

[21] Namazin zayi' kilinmasi, vakti çikincaya kadar geri birakilmasidir. BIr de namazi zayi' kilmak, müstehâb olan vaktinden geri birakmaktir, denildi. Birinci görüs daha zahir olandir. Çünkü zayi1 kilmak, ancak onda meydana gelir (Aynî).
Namazin zayi' kilinmasindan murâd, vaktinden çikarilmasidir. Yüce Allah söyle buyurdu: "Sonra arkalarindan öyle kötü bir nesil geldi ki, namazi biraktilar, sehvetlerine uydular. Iste bunlar da azginliklarinin cezasina ugrayacaklardir" (Meryem: 59; Kastallânî).

[22] Enes ibn Mâlik, Irak vâlîsi Haccâc'dan Velîd ibn Abdilmelik Ibn Mervân'a sikâyetçi olarak Dimask'a gelmisti. Rasûlullah zamaninda geregi gibi ve zamaninda yapilan ibâdetlerden hiçbirini Sâm ve Basra Emirlerinde müsahede ettiklerinde bulamadigini, namaz ibâdetinin bile vaktinden çikarilmak suretiyle zayi' edilmis oldugunu söylüyordu.
Haccâc ile emîri Velîd ve digerlerinin namazlari kendi vakitlerinden geri biraktiklari hususu, sahih ve sabit olmustur. Bu Ise, namazin zayi' kilinmasi ta'-bîrini, namazlari müstehâb olan vakitlerinden geri birakmalariylc tefsîr edenlerin görüsünü reddetmektedir.

[23] Yânî bu hadîsin basinda bulunan seneddeki Amr ibn Zurâre'nin, Abdülvâhid'-den; o da Usmân Ebî Ravvâd'dan... diye sevk edisi gibi.

[24] Münâcât, birisine fisilti ile hitâb etmek ve söz söylemektir. Kul, namaz içinde Rabb'ina fisilti hâlinde hitâb ile niyaz eder.
Bu bâb ile bundan önceki bâblarin münâsebeti sudur: Bu bâbda namazin eda vakitlerinin Allah'a münâcât vakitleri oldugu, kula Allah'la münâcâtin ise hassaten ancak bu vakitler içinde hâsil olacagi beyân edilmis. Geçen bâblar ise namazi vaktinde kilanin medhine, geri birakanin zemmine delâlet etmistir. Bu-hârî bu babin hadîsini, musallînin bu yüksek menzilden mahrum olmamasi için, münâcât hasletini geregi gibi tahsîl etmek hususuna musailîyi ragbetlendir-mek maksadiyle getirmistir (Aynî).

[25] Buradaki rivayetlerin hepsi de mevsûldür. Bunlar degisik râvî ve lâfizlarla, îmânin artip eksilmesi, mescidden eliyle tükürügü kazimak, namazda sagina tükürmesin... bâblannda da tahrîc edilmislerdir

[26] Sucûdda i'tidâl, Kitâbu's-Salât'in 27. babinda da ta'rîf edildigi gibi, iki avucu-nu yere dayayip dirsekleri yerden ve iki yanindan ayirmak ve karnini uylugundan uzak tutmak hey'etinde vâki' olur ki, buna "Tecnîh" denir. Bu hey'et daha mütevâziânedir ve tenbelhares da degildir. Alin da yere daha saglam dayanmis bulunur. Dirsekleri yere yapistirip kollari yaymak, köpek oturusuna benzer çirkin bir hey'et oldugu gibi, namazda gevseklik ve ehemmiyet vermemezligi is'âr eder bir hâldir.

[27] Ibrâd, burada ögle namazini vaktinin evvelinde kilmayip da ortaligin biraz serinledigi zamana kadar geri birakmaktir, Ibrâd hakkindaki bu emir, vücûb için degil, müstehâblik içindir. Gölge olmayan saatte, sicakta cemâate gitmekte mesakkat olacagindan, ümmet hakkinda bir hafifletme olmak üzere buna ruhsat verilmistir. Vaktin evvelinde kilmanin faziletine bakarak, bu ibrâdi namaz vaktinin tazeligi ma'nâsma hamledenler de vardir... Bâzi Emevî melikleri ile emirlerinin ögle ile cumuayi ikindiden sonralara kadar geri birakmayi âdet etmeleri, hep bu ruhsatin sû'i istimalinden ileri gelmistir.

[28] Arabistan'da toprak yâhud kum tepeleri, ekseriya yayvan oldugundan, öglenin baslangicindan epey zaman geçmedikçe gölgeleri belli olmaz.

[29] Yeryüzünde sicakligin siddeii cehennemin kaynamasindan olmasi, kinaye ve mecaz kabilinden oldugu gibi, atesin sikâyeti ve nefes almasi da mecazîdir. Bununla beraber bunlarin hakikat olmasina da hiçbir aklî mâni' yoktur. Aklî bir mâni' denebilmek için bunlarin hakikatlerine muttali' olmamiz lâzim gelir ki, böyle bir iddia kimsenin hatirindan geçmez. Insandan baska varliklarin nutk ve idrâki var midir, yok mudur? Bunu da kendi tecrübe hasselerimizle kestirip asmamiza imkân yoktur. Eger varsa -nutk ve idrâkin mi'yâr ve mikyasi bizce yalniz kendi nutk ve Idrâkimiz olmadigi için- bu konuda verecegimiz hüküm herhalde hakikatten uzak olmus olur. Elektrik nev'inden bir birikme yerinde mev-cûd hareket ettirici kuvvetin varlik ve mikdânni kaba veya hassas terazinin yâhud civâ sütununun hareketsiz kaldigina bakip da inkâr etmek ne kadar ma'nâsiz ise, insandan baska mevcûdlarin nâtik ve müdrik olmadiklarina, insanlarin kendi hiss ve idrâklerini ölçü tutarak hükmetmeleri de o kadar ma'nâsiz oiur. Bunu ancak Hâhk'lari bilir, bir de o Hâlik'in böyle bir mi'yâr ve mikyas ile bazen mücehhez kildigi mahlûklar. Kâinatin yaraticisi ise Hiçbirsey yoktur ki, O'nu tesbîh ve tahmîd edip durmasin. Su kadar ki, siz onlarin'tesbihlerini anlamiyorsunuz" (cl-Isrâ: 44) buyuruyor. Tesbîh, sübhesiz ki nutk'dur. Her seyin nutku da kendine göre olur. Çakil taslarinin Peygamber'in elinde tesbihlerini, kendisi duydugu gibi, yaninda bulunan sahâbîler de o ana mahsûs olarak kulaklanyle duydular. Demek ki, o anda Allah onlara o tesbihleri duyacak bir idrâk yaratmis. Gayri nâtik mevcûdlar dedigimiz mahlûklarin, kendilerine göre, bizim anlamadigimiz birer tesbihleri oldugu gibi, sikâyetleri de olabilir. Cehennemin kendi hâlinden sikâyeti, kiyamet gününde "oS^-i J* = boldun m«?" (cl-Kaaf: 30) suâline karsi, " ±,y 'y. Ji = Daha yok mu?" diye cevâb vermesi; üzerinden geçecek mü'mine: Ey mü 'min, çabuk geç ki, senin nurun benim alevimi söndürüp duruyor" demesi de böyledir.
Bunlarin hepsini de, hâl lisâni sözlerinden diyerek, mecaza hamletmek mumlan oldugu gibi, hakikatlerine de hamletmege hiçbir aklî mâni' yoktur (Ahmed Naîm, Tecrîd Ter., 11,392).

[30] Buhari, bunlarin hepsinin Hafs ibn Giyâs'a mutâbaatianyle, bunlarin kendi rivayetlerinde ei-A'mes'den "Ögle namazini serinlige birakiniz" Iâfzindaki mu-tabaatlarini kasdetti.
Buhari bu babin hadîslerini çok güzel bir tertîble siralamistir: Evvelâ mutlak hadîsi getirmis, ikinci olarak içinde serinletmenin sonu.olacak vaktin -ki le-pelerin gölgelerinin zuhurudur- nihâyetinejrsâdda bulunan hadîsi, üçüncü olarak kendisinde bu mutlakm mukayyede mahmul olmasindaki illetin beyâni bulunan hadîsi, dördüncü olarak da takyîdle tekellüm edilmis hadîsi getirmistir. Muvaffak kilici, ancak Allah'tir (Ibn Hacer).

[31] Buhârî su baslikla, namazi serinlige birakmanin hazara mahsûs olmadigini, lâkin seferde bunun yerinin yolcunun konakladigi zamandaki yer olacagini irâde etmisîir.

Yolcu yürümekte yâhiid bir yürüyüs üzerinde bulundugu zaman ise bunda cem'u't-takdîm yâhud cem'u't-te'hîr vardir. Nitekim bu, kendi babinda gelecektir (Ibn Hacer).
Buradaki sefer, ittifâkîdir. Namazi serinlige birakmanin illeti, Peygamber tarafindan beyân buyuruldugu üzere, sicaktan hâsil olacak ezâ ve mesakkat oldugundan, bu hususta hazarin seferden farki yoktur. Ve serinlige birakmaktaki müstehâblik sefere kasr edilmis de degildir.

[32] Ibn Abbâs'in bu kelime hakkinda verdigi bu ma'nâyi, Ibn Ebî Hatim kendi tefsirinde mevsûlen rivayet etmistir.Âyetin tamâmi söyledir: "Onlar Allah'in yarattigi herhangi bir seye dikkatle bakmadilar mi ki, onlarin gölgeleri bile zelil zelîl Allah'a secde ediciler olarak durmadan saga sola döner" (en-Nahi: 48).

[33] Bu, Buhârî'nin "Aksam namazinin vakti bâbi"nda Câbir'den mevsûlen rivayet ettigi hadîsin bir tarafidir.

[34] Ögle namazinin ilk vakti, zeval âni oldugu buradan da anlasilmis oluyor

[35] Münafiklardan bâzi kimselerin Rasûlullah'i gûyâ cevâbdan âciz birakacak bir takini suâller tertîb ettiklerini isitmesi bu hakli öfkeye sebeb olmus, öfkeli olarak "sorunuz" diye tekrar etmistir. Sahâbîlerin aglamalarina, o hutbede kiyamet gününün büyük korkunç Islerini duymalari kadar, Peygamber'in öfkesi yüzünden üzerlerine Ilâhî azâbin'.inmesinden korkmalari da sebeb olmustur. Nitekim eski ümmetlerin peygamberlere karsi muhalefetlerinden dolayi nice nice azâblara ugradiklari-, Kur'ân-i Kerîm'den bildikleri hususlardandi

[36] Bu Abdullah ibn Huzâfe, Peygamber'in, mektubunu Bahreyn Meliki Munzir ibn Sâvâ vâsitasiyle Husrev Pervîz'eyollamaya me'mûr ettigi sahâbîdir. Usmân zamaninda Misir'da vefat etmistir.

[37] , zeval vakti demektir ki, günesin gündüzün ortasina geçip bati cihetine meyi etmesinin baslangicidir. Bu, vaktin evvelini gösterdigi için, bundan Önceki serinlige birakma hadîslerine münâfî' olma?..

[38] Günes'in dipdiri olmasi, henüz sicagi geçmemis, rengi degismemis; bembeyaz olmasi demektir ki, bundan, ikindinin ilk vakitte kilinmasinin müstehâb oldugu istidlal olunur.

[39] Yatsi namazinin müstehâb vakti gecenin ilk üçte birinden yarisina kadardir. Gecenin sonuna kadar caiz olduguna da kat'î deliller vardir.

[40] Bu, ögle namazini zevali müteâkib, sicagin siddetli zamaninda, vaktinin evvelinde kildiklarina delâlet etmektedir (Aynî).

[41] Burada leffun ve nesrim müsevves vardir. Zîrâ yedi rek'at aksam ile yatsinin, sekiz rek'at da ögle ile ikindinin rek'atleri toplamidir. Ebû Davud'un es-Sünen'inde yine Ibn Abbâs'tan ve diger tarikten rivayet olunan bu hadîste = Korku olmadigi ve sefer de bulunmadigi hâlde.." ziyâdesi oldugu gibi, Imâm Mâlik'in bunu isittiginde: = Bunun yagmurlu bir günde oldugunu düsünürüm" dedigi nakledilmektedir. Bu hadîs, Müslim ile Nesâî'de de imâm Mâlik'in sözü hâriç, böyle rivayet edilmistir.
Müzdeiife'de aksam namazi ile yatsi namazini, yatsi vaktinde kilmak hakkinda bütün ümmetin Ittifaki vardir. Peygamber, Veda Hacci günü ögle ve ikindiyi Arafat'ta, aksam ile yatsiyi da Müzdeiife'de -ki bu münâsebetle orasi Cem' diye isimlendirilir- kildirmistir. Baska zaman ve mekânda namazlari cem' etmeyi Hanefîler Ile Imâm Evzâî tecviz etmezler. Bununla beraber korku, sefer, ve yagmur Özürlerinden dolayi ögle ile ikindiyi, aksam ile yatsiyi bâzi sartlar dâhilinde cem' etmeye kaail olanlar da çoktur.... Bunlarin delilleri, metindeki hadîs ile o ma'nâda olan birçok hadîslerdir.
Hanefîler ise Buhârî ile Müslim'de Abdullah ibn Mes'ûd'dan rivayet edilen "Rasûlullah'in Cem'den baska yerde vaktinin hâricinde hiçbir namaz kildigini görmedim. Cem'de, yânî Müzdeiife'de aksam ile yatsiyi beraber kildirdi ve ertesi gün sabah namazini vaktinden evvel kildirdi" hadîsine dayanirlar ve bu hadîs, hazarda, seferde herhangi iki namazi cem' etmenin cevazina müs'ir olan bütün hadîsler ile ameli ibtâl etmistir, derler. Cem' ile ilgili sahîh hadîsleri de, cem' olunan namazlarin -evvelkisi son vaktine te'hîr, digeri de, evvel vaktinde kilinmak suretiyle ta'cîl edilmesinden dolayi- bîr araya getirilmis gibi göründüklerini ve hakikatte her namaz vaktinde kilinmis oldugunu ileri sürerler.
Ibn Sîrîn,Rabîatu'r-Re'y, Esheb, Ibnu'l-Munzir, Kaffâl Kebîr ve hadîsçi- . lerdcn bir cemâat ise -âdet etmemek sartiyle- hazarda namazlarin cem'iniri ec- . vâzina gitmislerdir. Bunlarin müstenedi, metindeki hadîsin Müslim'deki rivayetinde: "Ibn Abbâs'a Rasûlullah bunu niçin yapti?;diye sordular. Ümmete zahmet oimasin için, cevâbini verdi" ta'lîlidir.

[42] Bu ta'lîk, Ebû Zerr, Asîlî ve Kerîme nüshalarinda burada bâb basligi akabinde gelmistir. Dogru olan ise Buhârî'nin bu hususta carî olan âdeti gibi, mevsûl is-nâddan sonraya birakilmasidir (îbn Hacer).
Ögle ile ikindi namazinin baslangiç vakitlerini ta'yîn ederken, her beldede ve her günde baska olan "Fey' u zevâl"i de hesaba dâhil edip, fey' u zevali müteakiben ögle vakti, fey'u zevale bir seyin bir veya iki misli kadar gölge eklendikten sonra ikindi vakti girer.

[43] Buhârî bununla suna isaret ediyor; Burada isimleri söylenen bu dört zât, bu is-nâdla zikredilen hadîsi rivayet etmislerdir. Bunlarin yaninda hadîs: "Günes yükselmeden önce" lâfziyledir ki, bunlarin rivayetlerinde zuhur yânî yükselme, günese âiddir. Sufyân ibn Uyeyne rivayetinde ise zuhur yânî yükselme, fey'e, yânî gölgeye âiddir (Aynî).

[44] Bes namazin farziyetini müteâkib Cibrîl'in Peygamber'e ilk kildirdigi namaz, zuhur namazi oldugundan,.bu namaza "Salâtu Olâ" yânî Ögle namazi denilmistir.

[45] Yatsidan evvel uyumak tenzîhî kerahet ile mekruhtur. Zîrâ uykuya dalmakla yatsi namazini kaçirmak korkusu vardir. Uyandiracak kimse varsa be's yoktur.
Yatsidan sonra oturup konusmak da mekruhtur. Çünkü bu da insani, tâ-atten, gece ibâdetinden alikoydugu gibi, sabah namazinin geçirilmesine de se-beb olabilir. Bununla beraber Ilim müzâkeresi, misafir agirlamak, ehl ve iyâl ile görüsmek gibi hayirli islerden dolayi uykuyu bir müddet geri birakmakta hiçbir kerahet yoktur.

[46] Amr ibn Avf ogullan Medînc'yc iki mil mesafede Küba'da otururlardi. Renc-ber olduklari için, ikindi namazini evvel vaktinden geri birakirlarmis demek oluyor.

[47] Ebû Umânie Es'ad ibn Sehl, küçük sahâbîierdendir, 100'üncü hicret yilinda vefat etmistir

[48] Hadîsciler, sahâbîlerin "söyle yapardik, böyle ederdik" diye rivayetleri bahso-lunan fiillerinin, Peygamber zamâninda emir veya hiç degilse takrir buyurulan fiiller oldugunu kabul eder ve bu gibi mevkuf hadîsleri merfû' sayarlar.

[49] Avâlî, Medîne civarinda Necd cihetine dogru meskûn olan yerlerin'ismidir. En yakin ma'mûresi Iki, en uzak yerleri alti ile sekiz mil mesafede idi. Bunun için bu hadîsin râvîieri kâh böyle dört mi! takdir ettikleri gibi, kâh iki, kâh alti, kâh üç mil dedikleri de vardir. Mesafe bildirmekten maksad, ikindi namazini Rasû-lullah'm ilk vaktinde kildirdigini anlatmaktir.

[50] Kubâ, Medîne'nin güneyinde iki mil kadar uzaklikta, zirâati bol, meskûn bir. yerdir. Meshur Kubâ Mescidi oradadir.

[51] Ehl ve evlâdi katlolunmus, serveti telef olmus kimsenin musîbeti ne kadar büyükse, bir ikindi namazim geçiren kimsenin musîbeti de o kadar büyüktür. Bu namazin geçirilmesi, ya günesin batmasina, ya muhtar vakitten sonraya, yâhud günesin sararmasi zamanina kadar bilerek geri birakilmasidir. Bes namaz Içinden ikindinin tahsis edilmesi hakkinda türlü türlü tevcihler varsa da, en dogru söz Aliah istedigi namaza, istedigi fazileti tahsis etmis demektir.

[52] Buhârî bununla, Allah Taâlâ'mn: "Len yetirakum a'mâlekum.." (Muhammed: 35) kavlindeki "yetirukum"" lâfzina isaret etti. Çünkü orada bu fiil iki mef'ûlü nasb etmistir. Biri hItâb kâfi, ikincisi de 'tatmâ!ekum"dür. Binâenaleyh bu fiil iki mef'ûlc teaddî edicidir. Bu ise hadîsteki iki "lâm"m mansûb okunmasini te'yîd eder. Buhârî "vetertu"r-racu!e" kavli ile de ayni fiilin bir mef'ûle teaddî ettigine isaret etmistir. Bu da hadîsteki "lânT'i ötre okuyan Mustemlî rivayetini te'yîd eder.
Isaret edilen âyetin meali sudur: "Onun için gevsek davranmayin. Siz daha gâlib iken, (zillet göstererek) sulha da'vet etmeyin. Allah sizinle beraberdir. Amellerinizi asla eksiltmez"(Muhammed:'5$).

[53] Bureyde ibnu'l-Husayb el-Eslemî, hayli rivayetleri olan büyük bir sahâbîdir. 62 hicret yilinda Merv'de gazada Iken vefat etmistir. Horasan diyarinda en son vefat eden sahâbîdir. Peygamber, Ebû Bekr'le birlikte hicret yolunda iken 70 sü-vârî ile karsilarina çikip, kisa bir kelâmdan sonra müslümân oluslari çok ibretlidir. Medine'ye giriste bayrak açilmasini teklîf edip, sariktan bir bayrak yaparak, en önde bayrak tutarak yürümüstür.
Bulutlu günde ta'cîiIn hikmeti, günesin görülmemesinden dolayi namazi muhtar vakitten sonraya birakmak yâhud farkinda olmaksizin günesin batmasina kavusmak korkusudur.
Âsîleri tekfir eden Haricîler, bu hadîsi kendilerine sened edinerek: Her kim îmân edilecek sey'e küfr eder tasdik etmezse ameli heba o/«r"(el-Mâide:5) âyetini tefsîr eden hadîslerden .sayarlar. Hâlbuki is onlarin dedikleri gibi olursa, âyetin mefhûmu ile hadîsin mantuku müteânz çikar. Çünkü âyetin mefhûmu "îmân edilecek sey'e kâfir olmayanin ameli bâtil olmaz" iken, hadîsin mantuku: "Ikindi namazinin farzligma îmân ettigi hâlde îerkeden kimsenin ameli bâtil olur" sûretindedir. O hâlde bu hadîsi söyle te'vîl etmek gerekir: Bu namazi terkedenin amelinin sevabi -sonradan kaza etse bile- heder olur, yâhud azalir, yâhud diger sâüh amellerinin sevâblari kendisine ancak tevbe etmesiyle verilir. Yâhud da meleklerin güzel sahadetinden mahrum kalir, gibi zecr ve tesdîdi hâiz ma'nâlarla tcv'îl gibi (Ibn Haccr ve Aynî).

[54] Kavis içindeki terceme, metindeki "tudâmûne" lâfzinin "tudâmmûne" suretindeki rivayetine âIddir.

[55] Bu görüleni görülene benzetme degil, görmeyi görmeye benzetmedir. Bütün hadîs kitâblarindaki birçok rivayetlerin lâfizlari hep bunu te'yîd edicidir. Kiyamet gününde mü'min kullara Rabb'Ierinin cemâlini hicâbsiz olarak görme ve müsahede etme müyesser olacagina Mu'tezile ile Hâricîler'den baska bütün Islâm firkalari ittifak ederler. Bununla ilgili hadîsleri en az yirmi kadar sahâbî rivayet etmis oldugundan, bunlar ma'nen mütevâtir olduklari gibi "Yüzler o gün terü tazedir. Rabb'lerini göreceklerdir1 \c\~Kiyâme:22), "Hayir, sübhesiz ki onlar o gün Fabb'lerinden kat'iyyen mahrumdurlar"(ct-Tatfîf: 15) âyetleri ile diger âyetler, bu görüsü te'yîd edicidir.

[56] Yânî bu iki vakitteki namazi kilmaktan alikoyacak, sabah uykusu, gündüzdeki mesgaleler gibi manialari bertaraf etmek elinizden gelirse yapiniz, demektir. Müslim rivayetinde tasrîh edildigi üzere, günesin dogmasindan evvelki namaz sabah namazi, batmasindan evvelki namaz da ikindi namazidir. Farz namazlarin hepsi de fazîletçe müsavidirler. Ancak her birinin kendine hâss bir meziyetle digerlerinden ayrilmasina da bir mâni' yoktur. Bu iki vakite hâss olan fazîlet ve meziyet, müteâkib hadîsteki gece melekleri ile gündüz meleklerinin birlesme zamanlan ve amellerin Allah'a arzi gibi hususiyetler olup, bu iki vakitte Allah'a çikan amellerin mükâfati da, âhirette Allah'i müsahede olmasi pek yakisir.

[57] Ibn Huzeyme'nIn Sahîlfinde merfûen rivayet edilen hadîs, en tafsîllidir: Terce-mesi sudur: ' 'Gece melekleri ile gündüz melekleri sabah ile Ikindi namazlarinda sizde birlesirler. Sabah namazinda birlestikten sonra gece melekleri semâya yükselir, gündüz melekleri kalirlar, ikindi namazinda da birlesirler. Bu defa da gündüz melekleri yükselir, gece melekleri kalirlar. Yükselen meleklere Rabb 'leh.....
diye sorar"

[58] Her iki takim meleklerin namaz vaktinde gelip gitmeleri, müslürnânlarla birlikte namazda hâzir olmalari, mü'minler hakkinda ilâhî bir lütuf ve keremdir. Çünkü melekleri, insanlarin en iyi hâllerine muttali' kilip haklarinda güzel övgü ve sahadette bulundurmus oluyor.

[59] Mü'minlerin birbirlerine güzel sahadette bulunmalari, lehine sahadet olunan hakkinda Allah katinda rahmet vesilesi oldugu için, meleklerin mü'minler hakkindaki sahadetleri de elbette ilâhî rahmete sebebdir.
Ibâdet ve tâatimize muttali' olan bu melekler, kavillerin en sahihine göre, hayr ve serr islerimizi yazmakla vazifeli olup, hayât devam ettigi müddetçe yanimizda duran, öldükten sonra kabrimizin basindan ayrilmayan, Hafaza Me-lekleri'nden baska meleklerdir.

[60] Buhârî'nin bu babi baglamaktan garazi, musallî, günes batmadan evvel bir rek'at, günes battiktan sonra da ikinci rek'at kilinacak sekilde ikindi namazini kilsa, bu namazi caiz olup kaza etmeye ihtiyâç olmadigina isaret etmektir (Sâh Veli-yullah).

[61] Günesin batmasindan evvel ikindi namazinin bir rek'ati kilindiktan sonra gün batarsa, namaz bâtil olmayip, tamamlanmasi lâzim geldigine fakîhlerin ittifaki vardir. Sabah namazi hakkinda da cumhurun kavli budur. Yalniz Hanefîler, sabah namazi tamamlanmadan günes dogarsa namaz bâtil olur, derler. Vakil namazini özürsüz olarak böyle dar zamana kadar geri birakmak günâhtir.

[62] Ikindi namazina âid hadîsler arasinda Buhârî'nin, Peygamber'in bu meselini zikr etmesine sebeb, hadîsin metnindeki "Ikindi namazindan günesin batmasina kadar olan müddet gibidir" ibâresidir. Ikindi vakti, herseyin gölgesi iki misli oldugu zaman girer diyenler, bu ibarenin zimmndaki isaret ile de ihticâc ederler. Çünkü sözün siyaki, ikindi müddetinin azligina delâlet eder..Ikindinin baslangici, gölgenin bir misli oldugu zamandan i'tibâr edilse, gündüzün yarisindan Ikindiye kadar çalisanlarin çalisma müddeti, kendilerinden sonrakilere ya musâvî, ya daha az olmus olur ki, bu takdirce temsildeki kuvvet azalmis olur.

[63] Bu hadîsden su anlasiliyor: Yahûdîler'in bütün gün, Hristiyanlar'in da gündüzün kalan yansinda çalismak üzere ecri ikiser kîrât imis. Hangisi isi sonuna kadar tamamlasa, tamâm ücreti hakk kazanmakla ikiser kîrât alacakmis. Lâkin isi yanda birakip taahhüd ettikleri ise vefa etmedikleri için, herbirine isabet eden kadar ücret alip, birer kirata nâiiolmuslar. Sonra Müslümanlar gelip de her iki taifenin ücretlerinin toplamim alinca hasede ugradilar. Is bu tarzda olmamis olsa, bu sözlerin ma'nâsi sahîh olmaz... (Hattâbî).

[64] Bu, Allah'in emrettigini terk eden Yahudiler ve Hristiyanlar iîe, Hakk'in hidâyetini ve Rasûlullah'in getirdigini kabul eden Mtislümânlar hakkinda darb edilmis bir meseldir... (Aynî).

[65] Bu ta'lîki, Abdurrazzâk kendi Musannafmda mevsûlen rivayet etti. Ahmed ibn Hanbel ileiîshâk ve Sâfiîler'den bâzilari da buna kaail olmuslardir. Bunlara göre aksam ile yatsinin vakti birdir. Kaa'dî Iyâd söyle dedi: Vakitleri müsterek olan namazlari cem' etmek bazen sünnet, bazen ruhsat olur. Arafat ile Müzdelife'de iki namaz arasini cem' etmek sünnettir. Sefer, hastalik ve yagmur özürleriyle iki namazi birlestirmek ise ruhsattir... (Aynî).

[66] Bu söz yalniz temsil ve beyân için zikr edilmiyor. Aksam namazindan sonra karanlik büsbütün basincaya kadar ok yarisi bi'1-fiil vâki' oldugu, hadîslerin ifâ-delerinden anlasiliyor.

[67] Haccâc'in vâiî olarak Medîne'yegelmesi.îbn Zübeyr'in öldürülmesinden sonra, 64. hicret yilindadir. Haccâc, Emevîler'in valilerinin âdeti veçhile namazlari va-kitlerinden geri birakirdi. Hz. Alî'nin torununun oglu Muhammed'in Câbir'e suâli, iste buna dâirdir. Câbir de metindeki cevâbi vermistir.

[68]
Bu sekk, Muhammed ibn Amr'dandir. Câbir: "Onlar kiliyorlardi" mi demis, yoksa "Peygamber onu kiliyordu" mu demis? Burasi hatirinda kalmamis demektir.
Bu hadîs, bes namazin vakitlerini bildirdigi gibi, namazi vaktinin evvelinde kilmanin faziletini de haber veriyor.

[69]
Yânî günes perdenin arkasina girip görünmez oldugu zaman demektir. Aksam namazi sözü karinesine i'timâd ederek, faili zikretmeksizin zamîrlendirmistir.

[70]
Bu hadîs, ögle namazini ikindiye kadar geri birakma babinda (12. bâbda) geçmisti. Peygamber, aksamla yatsiyi birlestirilmis olarak yedi rek'at; ögle ile ikindiyi de birlestirilmis olarak sekiz rek'at kildirmis oluyor. Bu lâfiz, takdim ve te'hîre muhtemiidir. Lâkin bâb basligina uygun düsmesi için, bunun te'hîre ham-led-Hmesi daha evlâdir.

[71]
Son cümlenin kaaili Peygamber olduguna göre -ki sözün sevki bunu gerektiriyor-hadîsin metnine dâhildir. Kaali Abdullah ibn Mugaffel el-Muzenî olduguna göre ise, bir Müdrec kelâm olmus olur.
Bu hadisi Müslim, Ibn Umer tarîkinden söyle rivayet etmistir: «^¦sli v^Ulj Sjiyu' (hÎij ;Ci*Ji <JJi L_*\k" J liîû .f£s&> /J Jp ii>Si f^Li; Sl= Bedeviler takimi su namazinizin isminde size 'galebe etmesinler. Çünkü o(nun Ismi) Allah'in Kitdbi'nda isadir. Bedeviler develerini atemeyânîyatsi karanliginda sagarlar da onun için isâ'ya bu ismi verirler". Magrib'e 'isâ", isa'ya "ateme" ve "isâi âhire", ve her ikisine birden îag-¦lîb tarikiyle "isâeyn" demek Arablar arasinda pek yaygindir. Nitekim Peygamber ve sahâbîler tarafindan da bu lâfizlar çok kullanilagelmîstir. Binâenaleyh konumuz olan hadîslerdeki nehiy, tahrîm için degildir. Yalniz Allah'in Kitâbi'-na uymak için yatsi vaktine "isâ", yatsi namazina da "isâ" dedikten sonra, aksam namazi vaktine "magrib" demeye ümmeti alistirmak istenilmistir. Hadîsin müeddâsi: "Bedevîler'in dedigi gibi siz de magribe isâ diye diye her iki vakit nazarinizda seçilemez hâle gelecek, siz de aksam namazini isim benzerli-- gine aldanarak, isâ vaktine kadar geri birakmakta be's görmeyeceksiniz" de-
mek olur

[72]
Bu bâbdakI hadîsin siyaki ile bundan önceki bâb hadîsinin siyaki birdir. Böyle olunca iki bâb basliginin mugâyereti (gayri olusluk) vechi nedir? dersen, ben derim ki: Peygamber'den "isâ" isminin magrib ma'nâsinda kullanilmasi sabit olmadi, fakat "ateme" isminin "isâ" ma'nâsina kullanilmasi sabit olmustur. Iste Buhârî bu haysiyetle, iki bâb basligi arasinda mugâyeret yapmistir (Aynî).

[73]
Buhârî bu ta'iîki "Cemâatle isâ namazinin fazîleti bâbi"nda mevsûlen tahrîc etti.

[74]
Bunu, "Ezan konusunda kur'a çekme bâbi"nda mufassalen tahrîc etti.

[75]
Bunu, "Isa'nin fazîleti bâbi"nda mufassalen tahrîc etti.

[76]
Buhârî, Ibn Abbâs'in bu sözünü "isa'dan Önce uyumak bâbi"nda; Âise'nin sözünü ise "Isâ'nm fazîleti bâbi"nda tahrîc etti.

[77]
Buhârî Âise'nin bu sözünü, kadinlarin geceleyin mescidlere çikmalari babinda tahrîc etti. Bu üç ta'lîk, içlerinde "ateme" ve "a'teme" zikredilmis olanlardir. Bundan sonra Buhârî, isâ'nm zikredildigine sahadet eden ta'lîkleri zikretmeye basladi.
' Buhârî bunu, "Aksam namazinin vakti babi" ile "Yatsi namazinin vakti babi" 3a mufassal olarak rivayet etti.

[78]
Buhârî bunu, "Aksam namazinin vakti babi" ile "Yatsi namazinin vakti babi" 3a mufassal olarak rivayet etti.

[79]
Buhârî bu üç ravînin hadîslerini sirasiyle Hacc, Veda Hacci, ve Ögle namazinin ikindiye kadar geri birakilmasi bâblarinda mevsûlen rivayet etmistir.

[80]
Buhârî bu hadîsi, Kitâbu'1-Ilm, cs-Semer bi'l-Ilm babinda da zikretmistir. Aleme: Magrib kirmiziligi... battiktan sonra gecenin ilk üçte birine denir. Bir kavle göre,'isâi âhire namazinin vaktine denir ki, yatsi vakti ta'bîr olunur (Kaainûs Ter,).

[81]
Bu hadîs ve ilgili hasiyeler "Aksam namazinin vakti" babinda (20 bâbda) geçmisti.

[82]
Bunu, 26. bâbda gelecek olan Ibn Umer hadîsi açiklamaktadir

[83]
Umer'in "Kadinlar ve çocuklar uyuyakaldilar" sözü, bunlarin cemâate devam ettiklerine ve bu devamin müstehâb olduguna delâlet eder.

[84]
Es'ârîler'in müsâfir kaldiklari Bakîu Buthân, Medine etrafindaki üç vadiden birinin ismidir.

[85]
Taberânî'nin el- Mu 'cem 'inde, Peygamber'in bu sirada ordu techîzi ile mesgul' bulundugu sahîh bir senedle tasrih edilmistir.

[86]
Bu hadîs ile bundan evvelki hadîs, yatsi namazini gecenin ilk üçte birine kadar yâhud gecenin yarisina kadar geri birakmaktaki fazîleti beyân etmek için sevk edilmistir. Buna dâir baska rivayetler de vardir.

[87]
Yatsi namazindan evvel uyumak ienzîhiyye kerahet ile mekruhtur. Bu hadîs, ve kerâhatin sebebleri 13. bâbda geçmisti. Hadîs, burada biraz daha tafsîlli bir lâfizla gelmistir.

[88]
Islâm'in yayilma baslangici olan o târihlerde böyle olmasi, tabiîdir. Çünkü diger dînlerde yatsi namazi olmadigi gibi, müslümânîik da Medîne hâricine yayilmamisti. Vakia Mekke'de bâzi müslümânlar vardi. Fakat onlar gizlice kaldiklari Için, cemâatle namaz yalniz Medîne'ye mahsûs idi.

[89]
Hadîs metnindeki "es-Safak", Ebû Yûsuf, Muhammcd ve Safiî'ye göre, yatsidan evvel bati cihetindeki kizilligin; Ebû Hanîfe'ye göre ise, o kizilliktan sonraki beyazligin adidir.

[90]
Bu rivayet ile diger rivayetlerden Umer'In mescidden Peygamber'in hücresine dogru yüksek sesle "es-Salâte" diye bagirdigi anlasiliyor.

[91]
Sudg :Göz ile kulagin arasina denir ki "dulun" ta'bîr olunur. Ve dulun üzerine sarkan saça denir ki, zülüf ve pörçük ta'bîr olunur (Kaamûs Ter.).

[92]
Bu siyaka göre Ibn Cureyc, dogrudan dogruya Peygamber'in fiilini degii, Atâ'-nin hikâye ettigi suret ile olan fiilini ta'rîf etmis oluyor. Bununla beraber hadîsin basinda "Ibn Abbâs söyle dedi" diye tasrîh etmistir.
Bu rivayete göre, yatsi namazinin fazilet vakti, gecenin ilk üçte biri oldugu anlasiliyor. Bu vakti beyân için sahâbîlerin kullandigi lâfizlar muhteliftir. Fa-kîhlerin bu konudaki ihtilâflari da bu lâfizlarin ihtilâfindan nes'et etmektedir

[93]
Bu, "Ikindi namazinin vakti bâbi"nda geçen Ebû Berze hadîsinin bir tarafidir.

[94]

Buhârî bu ta'lîki Kitâbu'l-Libâs'ta mevsûlen tahrîc etmistir. Buhârî'nin burada bu la'lîkle muradi, Humeydî'nin hadîsi Enes'ten Isitmis oldugunu beyândir.

[95]
Bu hadîs, "Ikindi namazinin fazileti" ismiyle geçen 18. bâbda da geçmisti. Buradaki lâfizda terdîd olarak Tudâhûne" ta'bîri gelmistir. Bu da bir nesneye sebîh ve müsâkil olmak yânî bir seye çok benzeyip seçilemez olmak ma'y nâsina gelen "iuCi1ii= el-Mudâhât" masdanndandir.
Hadîsin bâb basligina uygunluk noktasi "Günesin dogmasindan Önceki... namazdan alikonmamaniza muktedir olursaniz..." sözüdür

[96]
Berdön, iki serinlik zamani demektir; sabah ve ikindi namâzlariyle tefsîr edilmistir.
Bu hadîs Müslim'de Umâre ibn Rueybe(R)'den: "£$* ji J^^ 3Ü1 $¦ 'J i+jjje- Jjj jj-^-i - Günesin dogmasi Ile batmasindan evvel namaz kilan kimse, cehenneme asla girmiyecektir" lâfziyle gelmistir.

[97]
Buhârî bu' ta'lîki, üstadi Abdullah ibn Recâ'dan getirdi ki, maksadi senedde zikri geçen Ebû Bekr'in, Ebû Mûsâ el-Es'ârî'nîn oglu oldugunu bildirmektir. Zîrâ insanlar onda ihtilâf etmislerdir.

[98]
Buhârî bununla da yine Ebû Cemre'nin üstadinin, Ebû Bekr Ibnu Abdillah ibn Kays -ki o Abdullah ibn Kays, Ebû Mûsâ el-Es'ârî'dir- oldugunu göstermistir. Bunu Ebû Bekr'in, Umâre ibn Rueybe'nIn oglu oldugunu ileri sürenlere redd için getirdi.
Umâre hadîsini de Müslim ve digerleri rivayet etmistir. Bundan da bunlarin ayri ayri iki hadîs oldugu, biri Ebû Musa, digeri de Umâre ibn Rueybe'den geldigi zahir olmustur (Aynî ve Kastallânî)

[99]
Bundan sabah namazinin erken kilindigi ve sahuru, fecrin tulûuna yakin zamana kadar geri birakmanin müstehâb oldugu istidlal olunur. Elli, altmis âyet okuyacak mikdâr zaman, bir saatin üçte birinin beste biri, yânî dört dakîka kadar takdîr edilmistir ki, bir abdest alacak zamandir. Bâzilari el-Hâkkaa Sûresi'ni misâl olarak îrâd etmislerdir.

[100]
Buradaki metinde " ÜIU = Müteakiben namaz kildik" tarzindadir. Bu da mes-cidde Zeyd ve diger sahâbîler de beraber olarak namazi kildiklarini ifâde ediyor.

[101]
Buhârî küçük bir farkla bu hadîsi Kitâbu's-Salât'in "Kadin kaç elbise Içinde namaz kilar" ünvâmyle geçen 13. babinda da tahrîc etmisti.
Sabah namazini kilmak için taglîs yânî ortalik iyice aydinlanmadan evvelki vakti seçmek mi, yoksa isfâr, yânî aydinliga kadar gecikmek mi efdaldir? Mâlik, Safiî, Ahmed ibn Hanbel, îshâk ibn Râhûye hep taglîsi tercîh ederler ve buna delâletine kaail olduklari bu hadîsle ve daha açik olan digerleriyle ihticâc ederler. Hanefîler ise isfâr'i daha faziletli görürler. Delilleri bu hadîsin kuvvetinde olmadigi hâlde, müteaddid tarîklerle rivayet edilen: " faÂ 2Ü j^iii \jj£Â ,Jr% = Sabah namazi is/ân tercîh ediniz, çünkü ecri daha büyüktür" gibi hadîslerdir.

[102]
Bu hadîs küçük farkla 19. bâbda da geçmisti.

[103]
Bu bâb ismi ile geçen bâb ismi arasindaki fark sudur: Birincisinde geçen hadîs, çok defa kaçirilmalar! vâki' olabilmeleri sebebiyle iki namaza hâsstir. Ikinci bâb isminin tefsîri olan hadîs ise daha umûmîdir.. (Kastallânî).

[104]
Bu iki babin hadîsleri ile o ma!nâda olan birçok haberlere binâen gurûbdan evvel Ikindi namazindan bir rek'at kilindiktan sonra günes batarsa namaz bâtil olmayip, tamamlanmasi lâzim geldigine fakîhlerin ittifaki vardir. Sabah namazi hakkinda da cumhurun kavli budur. Yalniz Hanefî fakîhleri sabah namazi tamamlanmadan gün dogarsa namaz bâtil olur, derler. Namazin bâtil olmasinin onlarca illeti, nehiy vaktinin girmesidir...

[105]
Namaza göre kerahet vakti sayilan zamanlar hakkinda hadîsler çoktur. Kerahet vakitlerinin hududunu beyân eden hadîsler ise farkli lâfizlar Ile geldiklerinden, o rivayetlere bina edilen hükümler hakkinda da fakîhler ihtilâf etmislerdir. Meselâ bu metindeki " J^ijüi jjlij j*. = Günes isrâk edinceye kadar" lâfzi, bâzi yerde " ^JJii\ ^ ^ = Günes tulü' edinceye kadar" seklinde gelmektedir. Tulû'un baslangicindan isrâka kadar olan vaktin, namaz için nehyedilmîs vakit olduguna delâlet eden hadîsler de çoktur...
Tâ günesin yükselmesine kadar olan zamani kerahet vakti sayanlar " C^." lâfzini " Jjîj" ma'nâsina husûsî bir tulü' ile tefsir ederler ve her iki lâfiz ile gelen rivayetlerde fark gözetmezler.

[106]
Bu, zikredilen hadîs hakkinda diger bir tarîktir. Buhârî bu tarîki, Katâde'nin bu hadîsi Ebu'l-Âliye'den isitmesini bildirmek için zikretmistir. Çünkü hadîsin birinci tarîkinde isitme tasrîh edilmemisti. Bir de Buhârî bu tarîki Su'be'nin, hadîsi Katâde'den almakta Hisâm'a mutâbaatini göstermek için de zikretmistir. Sayet sen: Katâde'nin, içinde Ebu'l-Âliye'den isitmesi bulunan hadîsi evvelâ getirmek yakisirdi, dersen; ben de: Buhârî birinci tarîki, âlî olusundan dolayi öne geçirmistir, derim (Aynî).

[107]
et-Taharrî: Bir nesneyi samîmî kasd ve azm eylemek, kullanmaya en lâyik olan nesneyi taleb eylemek... ma'nâlarmadir.
Burada taharriden maksad, namazi kilmayip kilmayip da o zamani gözetlemektir. Peygamber'in bu nehyi, günesin dogma ve batma vakitlerini arastiran günese tapanlara benzenilmemesi hikmetine dayanir. Kerahet vakitlerinde namazi mutlaka me.n' edenler, bunu müstakili sayip taharri kasdi olsun olmasin btj vakitlerde namaz kilmayi tahrîmî kerahetle mekruh görürler. Tecvîz edenler ise bu hadîsi bundan evvelki hadîsin tefsîr edicisi sayip, sabah ile ikindi namazlarindan sonra namaz kilmanin keraheti yalniz tulü'ile gurubu namaz içingözet-leyenlere mahsûstur, derler. Ve Âise'nin Müslim'de rivayet edilen "Umer yanilmistir. Rasülullah ancak günesin dogusu ile batisinin taharri edilmesinden nehiy buyurmustur" hadîsi ve bu nevi'den diger hadîslerle ihticâc etmek isterler.

[108]
Günesin hâcibi, dogma ve batma zamanlarinda kursunun ilk ve son gözüken kenarlarina denildigi gibi, günes henüz ufkun altinda iken, cirminden evvel sabahleyin gözüken sualarina da denildigi vardir.

[109]
Buhârî bunu, Bed'u'1-Halk Kitâbi'nda tahrîc etmistir.

[110]
Bu hadîs daha önce geçtigi gibi, ileride Kitâbu'I-Buyû' ileKitâbu'I-Libâs'ta da gelecektir.
Hadîsin buradaki bâb ismine uygunluk noktasi "...iki namazdan:Sabah namazindan sonra günes doguncaya kadar...'namaz kilmaktan nehiy buyurdu" fikrasidir.
Hadîsteki istimâlu's-sammâ ve ihtibâ ile ifâde edilen giyinisler, daha önce geçtigi yerde açiklanmisti. Munâbeze ve mulâbese sûretleriyle yapilan câhiliyye alis veris çesitlerini de Kitâbu'l-Buyû'da açiklamak daha uygun olacaktir. Bununla beraber kisaca tanitilmalari söyledir:
Limâs alis verisi: "Ben senin kumasina, sen de benim kumasima elinle dokundun mu, alis veris gerçeklesir, yânî tercîh etme hakkimiz düssün" diye pazarlik etmek...
Nibâz alis verisi: Bunun hakkinda da çesitli ta'rîfler vardir: Zuhrî'ye göre alis veris yapacaklardan her biri digerine kendi kumasini atar ve hiç biri digerinin malina ve razi olup olmadigina bakmaz. Bu atisma ile satis ve alis gerçeklesir ve seçme hakki sakit olur....
Limâs ye nibâz'in her ikisi de bey'i garer ve kumar nev'Ine dâhil olduklari için ser'an nehy olunmuslardir. Müsteri alacagi mali görmeli ve vasiflarini bilmelidir. Aldatmaca alis veris sahîh degildir...

[111]
Muâviye bu sözü hutbede söylemistir. Baskalari, bilhassa Aise, Peygamber in bu namazi kildigini haber veriyorlar. Muâviye nefy ediyor, digerleri ise isbat ediyorlar Isbât edicinin nefy ediciden Öne alinmasi ise, kararlastirilmis bir kaa-idedir O görmemekle, kilmamis olmasi lâzim gelmez. Nitekim kildigini gören var Isbât rivayeti,

nehiy hakkinda gelen rivayetlere muariz degildir. Çünkü is-bât rivayetinin sebebi vardir. Binâenaleyh sebebli olan ona katilir. Sebebsiz olan nafileler de umûm üzere bakî kalir, yânî nehy edilmis olur (Ibn Hacer ve Kas-tallânî).

[112]
Bu iki vakitin disinda namaz kilmayi kerîh görmeyen bu sahâbîlerin hadîsleri, bundan önceki bâblarda geçmistir.

[113]
Imâm Mâlik bu hadîse tutunarak, istiva vaktinde namaz kilmakla be's görmez. Safiî Ile Ebû Yûsuf nehiy hadîslerine bakarak "menindir" demis ve yalniz cu-mua gününü istisna etmislerdir. Leys ibn Sa'd, Evzâî, Hasen Basrî, Tâvûs da Mâlik'in içtihadina uygun iclihâdüa bulunmuslardir. Ebû Yûsuf'tan baska Kû-feliler cumuayi da istisna etmezler

[114]
Buhârî bu ta'Iîki, Sehv'de, Abdu'1-Kays hey'etinde, bir de Ebvâbu'1-Amel .fî's-Salât'm "Kendisi namaz kilarken kelâm edildigi zemân eliyle isaret eder ve dinler" babinda (153) müsned olarak tahrîc etmistir.

[115]
Ikindiden sonra nafilenin kaza edilmesini caiz görenler buna ve benzerlerine futundular. Mâni' olanlar; bunun Peygamber'in hususiyetlerinden oldugunu ileri sürerler. Müslim'de bu söyle gelmistir: "Peygamber bu iki rek'ati ikindi namazindan evvel kilardi. Sonra bir defa mesgul olup kilamadi. Yâhud unuttu da kila- madi. Bundan dolayi Ikindi namazindan sonra kildi. Sonra buna devam etti. Çünkü (herhangi) bir namazi kilarsa, ona devam etmek âdetIndeydI"

[116]
Bu hadîs ile o ma'nâda olan hadîslere, ikindi namazindan sonra, gurûb zamaninda namaz kasd etmemek sartiyle nafile kilmayi caiz gören fakîhler tutunmuslar. Bu nafileyi mutlaka mekruh görenler ise, yalniz râtibelerden kaçirilmis namazlarin kazasi caiz olduguna hükmetmisler ve Peygamber'in buna devamini Peygamberlik hususiyetlerinden saymislardir.

[117]
Bu hadîslerle, ikindi namazindan sonra namaz kilmayi nehyeden hadîslerin arasi söyle cem' edilir: Nehiy hadîsleri, sebebsiz olan nafileler hakkindadir. Bu son hadîslerdeki namazin sebebi ise, bâb basliginda da geçtigi gibi, ögle namazinin kaçan fâitesinin kaza edilmesidir (Kastailânt).

[118]
Bu hadîs küçük farkla ayni kitabin "Ikindi namazini terkeden kimsenin günâhi" babinda (17. bâb) geçmisti. Orada hadîsle ilgili açiklamalar verilmisti. Burada su kadarini tekrar edelim: Bulutlu günde namazi evvel vaktinde kilmanin hikmeti, günesin görülmemesinden dolayi namazi muhtar olan vaktinden .sonraya birakmak, yâhud farkinda olmaksizin günesin batmasina kavusmak korkusudur. Bundan dolayi Hanefî fakîhler de bulutlu günde ikindi namazini evvel vaktinde kilmayi müstehâb görmüsterdir.

Bureyde ibnu'l-Husayb el-Eslemî, 62.;hicret yilinda Merv'dc gazada iken vefât etmis bir sahâbîdir. Horasan diyarinda en son vefat eden sahabîdir. Islâm'a girisi de zikre deger: Peygamber'e Allah tarafindan hicrete izin çiktigi zamân, yaninda Ebû Bekr ve hizmetçisi Âmir Ibn Fuheyre oldugu hâidc Mekke'den gizlice Medine'ye dogru yollanmislar. Sû'i.kasda azm etmis olan Kureys kâfir-

iraleri de kendisini bulup getirene büyük mükâfatlar va'd ettikleri için, güzergâhtaki kabilelerden buradi duyanlar tamâ'a kapilip, yollarda taarruza, hazirlanmislardi. O cümleden olarak Bureyde de -kendi rivayetine göre- Sehm , ogullari'ndan yetmis süvari ile birlikte belki rastlarim diye çikmisti. Karsilastiklarinda Peygamber:

— Sana kim derler? diye sormus.

— Bureyde, deyince, Peygamber Ebû Bekr'e dönüp:

—Muhakkak bizi/n is serinledi ve salâh buldu" diyerek lefe'ul etmistir. Sonra Bureyde'ye:

— Kimlerdensin? diye sormus.

— Eslem'denim, cevâbim alinca:

— Selâmet bulduk" demis. Sonra:

— Eslem'in hangi kolundan? demis.

— Benû Sehm'den, deyince:

— Yo Ebâ Bekr, senin seninin, nasibin buyurmus.

Ondan sonra sira Bureyde'ye gelip:

— Yâ sen kimsin? diye sordu.

— Ben Abdullah oglu Muhammed, Allah'in Rasû Iü'yü m "^cevâbini alinca:

— sahadet kelimesini söylemis; bu kadar bozuk bir niyetle çikmisken, kendisi de, beraber getirdikleri de hep birden îmân etmislerdir. Bureyde: "Allah'a hamd ederim ki, bizler zorlanmaksizm isteyerek müslümân olduk" demis. Ertesi gün Bureyde:

— Yâ Rasûlallah, yaninda bayrak olmaksizin Medîne'ye girmek münâsib degildir, demis ve basindan örtüsünü çözüp mizragin ucuna baglamis, Medîne'ye girinceye kadar elinde Muhammed'in bayragi olarak önleri sira yürümüs durmustur (Radiya'IIahu anhum- Tecrîd-Ter., 11,404).

[119]
el-Ezân, et-Te'zîn; nida, da'vet ve i'lân demektir. Bu, geçmis namaz için ezan okunacagina delildir. Geçmis namazlar için ezan ve ikaamet mes'elesinde âlimlerin görüsleri farklidir. Hanefîler'e göre geçmis nama?; için hem ezan okunur, W. hem ikaamet edilir. Ahmed ibn Hanbel, Ebû Sevr ve Îbnu'l-Munzir'in kavilleri ,y de budur. Geçmis namazlar birden fazla ise, birincisi ezan ve ikaametle kilinir, .£ digerlerinde yalniz ikaametle yetinmek ihtiyara baglidir. Çünkü Tirmizî'nin Ibn Mes'ûd'dan Handak gazvesi hakkindaki rivayetinde: "Handak gününde Pey-v-k gamber'in dört namazi geçmisti. Gece ilerledigi vakitte Bilâl'e emretti. Ezan oku-vg du, sonra ikaamet etti, ögle kilindi. Sonra ikaamet etti, ikindi kilindi. Sonra i» ikaamet etti, aksam kilindi, sonra ikaamet etti, yatsi kilindi" denilmistir.

Tulû'dan sonra günes yükselinceye kadar geçmis namazlari kaza etmenin caiz olmadigina Hanefi'ler bununla ihticâc ederler.

[120]
Buradaki beyândan yalniz ikindi namazinin geçirildigi anlasihyorsa da, Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'inde Ebû Saîd Hudrî'den gelen hadîste, ve bundan evvelki hasiyede zikredildigi üzere Tirmizî'de Ibn Mes'ûd'dan gelen hadîste ögle ile ikindi ve aksam namazlari geçirilmis oiup, bunlar yatsidan sonra kilinmistir. Nesâî'deki rivayet de bu ma'nâyadir. Imâm Mâlik'in el-Muvatta'inda. ise Ögle ile ikindinin fevt oldugu anlasiliyor. Bu hadîslerin cem'i söyledir: Handak harbi günlerce sürmüstür. Bir gün ögle ile ikindi, baska gün yalniz ikindi namazlarini kaçirmis olmalari hâtira gelebilir.

Bu hadîsten kaza namazinin cemâatle kilinmasi mesru olduguna istidlal etil-mistir. Nitekim icmâ', bunun cevazi üzerine vâki' olmustur. Yalniz Leys ibn Sa'd bunu men' etmistir. Bu hadîsten aksam namazi vaktinin kirmiziliktan sonraya kadar uzadigi da ifâde edilmis oluyor. Herhalde o vakte kadar uzuyormus ki, o gün aksam namazindan evvel diger namazlar kilinmis

[121]
Bu Ikinci okuyus ez-Zuhrî'den isitilmis ise de, meshur olan kiraat Mushaf'larda ve metinde oldugu gibi "Li-zikrî = Benim zikrim için" tarzidir. Bu âyetin burada getirilmesi Peygamber tarafindan mi vâki' olmustur, yoksa hadîsi rivayet ettikten sonra isiticiye hüccet dikmek için Katâde mi okumustur? En sahîh olan, bunun Peygamber'in sözünde dâhil olmasidir. Delîli de Müslim 'de: "Biriniz uyuyakalip namaz kilmazsa yâhud namazdan gaflet ederse, onu hatirladiginda kilsin. Çünkü Allah: Ekimi's-salâte li-zikrî buyuruyor" denilmis olmasidir. O rivayet de Katâde tarîk indendir.

Bu hadîsten, unulan ile uyuyakalip kilamayana kaza etmesi lâzim gelecegi hükmü çikarilir. Kasden kilmayana kazanin vücûbu ise evleviyette kalir. Cumhurun mezhebi budur. Özürlüye kaza lâzim geliyorsa, kasden kilmayana evlâ tarikiyle lâzim gelir.

[122]
Bu ta'hki Ebû Avâne kendi Sahîh'lnde mcvsûlen rivayet etmistir. Buhârî bununla Katâde'nin Enes'ten isitmesini beyân etmek istemistir. Zîrâ bunda Katâde tahdîsi

sarahatle söylemistir. Katâde müdetlislerden oldugu için evvelâ ondan "an Enesin" lâfziyle rivayet etti, sonra da bunu "Haddesenâ Enesun" lâfziyle gelen rîvâyetiyle takviye etmek istedi (Aynî).

[123]
Bu hadîs bundan üç bab önce "Vakit geçip gittikten sonra insanlara cemâatle namaz kildiran kimse" unvanli 37. bâbda az farkla geçmistir.

[124]
Bu hadîs de 13. bâb altinda ve 25. bâb altinda geçmisti. Hadîsle ilgili açiklamalar oralarda verilmistir.

Yatsidan sonra oturup konusmak -ki buna semer ve musâmere denir- mekruhtur. Çünkü bu insani gece ibâdetinden alikoydugu gibi, sabah namazini kaçirmaya da sebeb olabilir. Amma ilim müzâkeresi, misafir agirlamak ehl ve tyâl ile görüsmek gibi hayirli islerden dolayi uykuyu bir müddet te'hîr etmekte kerahet yoktur

[125]
es-Semr: Emr vezninde, ve's-Sumûr, zuhur vezninde gece uyumamak ma'nâsi-nadir ki, murâd, uyumayip sohbet ve lâkirdi eylemektir...

es-Semer; geceye ve gece sohbetine denir; geceleri oturup sohbet eden kimselerin meclisine denir... (Kaamûs Ter.).

[126]
Bu hadîs dahî yatsidan sonra fikih ve diger hayirli isler için oturup konusmanin cevazina delîl hadîslerdendir.

Bu hadîste, hakîkaten Ibn Umer'in zamaninda bâzilarinin yüzüncü senenin bitiminde kiyametin kopacagini söylemis olduklari anlasiliyor. Nitekim Ta-berânî ile baska muhaddisler bunu Ebû Mes'ûd Bedrî'den rivayet ellikleri gibi, Alî ibn Ebî Tâlib'in bu sözü redd ettigini naklederler. Ibn Umer de bu kabîlden dedikodulari redd için bu hadîsin ma'nâsim böyle îzâh ve beyân etmis oluyor. Bu hadîs de, Peygamber'in en görmez gözlere çarpacak mu'cizelerinden-dir. Âlimlerin istatistiklerine göre, Peygamber'in haber verme zamani olan onbirinci hicret senesinden i'tibâren yüz sene geçtikten sonra, o gün hayâtta olanlardan hiç kimse kalmamistir. En sona kalan sahâbî Ebu't-Tufeyl Âmir ibn Vasile (R)'dir. Bütün hadîseiler de bu zâtin 110 hicret yilinda vefat ettiginde müttefiktirler. Vefati günü yeryüzünde hiçbir sahâbî kalmamis ve sahabe nesli münkariz olmustur. Allah'in ndvâni onlara olsun!

[127]
Bütün sahâbîler o sirada geçim darligi çektikleri için, üç nüfuslu aileye yalniz bir, dört nüfuslu olana.yine bir veya iki fakîr konuk edilmistir ki, bu takdirde nüfûs basina isabet eden yemek hissesinin yalniz üçte biri yâhud beste biri mü-sâfire ayrilmis oluyordu. Sahâbîleri daha çok fakîr doyurmakla mükellef tutmak, fakirlerle beraber aile halkinin da aç kalmasina sebeb olabilir. Bundan kitlik zamanlarinda yoksul olanlari varlikli olanlarin evlerinde besletmenin caiz oldugu hükmü çikiyor ki, zaruret vaktinde yardimlasmanin, fakirlere zenginlerin bakip aç birakmamasi hususunun farz oldugu anlasiliyor. Nitekim Umer ibnu'l-Hattâb kitlik senesinde fakirlerin çoklugundan dolayi her eve nüfûslari sayisinca aç ve yoksul dagitmis ve: "Bir insan günlük aziginin yansiyle yetin-. mekle helak olmaz" demistir.

Sübhesiz malda zekâttan baska bir takim haklar da vardir" dedikleri, iste bu gibi seylerdir.

Ebû Bekr dört nüfuslu bir aile reîsi olduguna göre, o aksamki yemeginin üçte birinden çogunu; Peygamber de mü'minlerin annelerinin sayisina bakinca, günlük riziklarinin takrîben yarisini fakîrlere ayirmis demek oluyor.

[128]
Müslim ile Ismâîlî'nin rivayetinde ikinci "taassa" yerine "naase = uyudu"gel-mistir ki, Peygamberin uykusu gelinceye kadar yaninda kaldi demek olur. Bu rivayete göre, kissa daha kolay anlasiliyor ve tekrardan dogan kapalilik gidiyor.

[129]
Buhârî bu hadîsi buradan baska Alâmetü'n-Nübüvve ile el-Edeb'de de degisik râvîlerden ve bâzi farkliliklarla tahrîc etmistir. Müslim de el-Et'ime'de tahrîc etmistir.

Hadîs ile bâb basligi arasindaki mutabakat ciheti, Ebû Bekr'in gece ailesine gelmesi, konuklarin haberini sorusturmasi ve aralarinda geçen konusmalarla mesgul olmasidir (Kastallânî)